

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Mezipředmětové vztahy češtiny a němčiny v hodinách českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obory: 7504T243 – Učitelství českého jazyka a literatury
7503T043 – Učitelství německého jazyka pro 2. stupeň základní
školy

Autor práce: **Bc. Aneta Tvrzníková**
Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Sulovská

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Aneta Tvrzníková**
Osobní číslo: **P14000622**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Učitelství českého jazyka a literatury**
Učitelství německého jazyka pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Mezipředmětové vztahy češtiny a němčiny v hodinách českého jazyka a literatury**
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Zásady pro vypracování:

Východisko:

V Euroregionu Nisa je třeba vedle spolupráce s Polskem udržovat také dobré česko-německé vztahy. K tomu je možno využít interdisciplinární vztahy mezi češtinou, němčinou, dějepisem a výchovou k občanství. Jako prostředek k tomu může posloužit vhodně vybraná literatura pro děti a mládež.

Cíl:

V hodinách literární výchovy zaměřit pozornost na německy psanou literaturu pro děti a mládež, u vybraných ukázek porovnat překlady do češtiny s originálem. V česko-německých koprodukčních filmech se seznámit s reáliemi sousední země. Porovnat život dětí a mládeže u nás a v Německu.

Metody:

Studium odborné literatury a dalších pramenů z oblasti česko-německých vztahů a Euroregionu Nisa. Výběr vhodné literatury pro děti a mládež přeložené do češtiny. Komparace téhož textu v češtině a němčině. Tvorba pracovních listů, v nichž budou využity mezipředmětové vztahy ČJ a NJ (popř. další). Vytvořit nástin projektu zaměřeného na česko-německé vztahy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BORN, Adolf Zbornaplaz aneb Adolf Born & Christian Morgenstern. Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-338-0.

BRUKNER, Josef; KOMERS, Petr Morgenstern v Čechách: 21 proslulých básní ve 179 českých překladech 36 autorů. Praha: VIDA VIDA, 1996. ISBN 80-902035-0-7.

FREUND, Winfried. Německá současná literatura pro děti a mládež. Témata, struktury, analýzy. Bonn: Inter Nationes, 1987. Německo-české reflexe na pozadí jazyka, literatury a didaktiky. Editor Naděžda Heinrichová, Jana Ondráková, Thomas A Fritz. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, 167 s. ISBN 978-80-87378-97-7.

HAHNOVÁ, Eva. Od Palackého k Benešovi: německé texty o Češích, Němcích a českých zemích. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, 723 s. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2389-6.

NEUMANNOVÁ, Helena. Euroregion Nisa a jeho vzdělanostní potenciál. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010.

PREUSSLER, Otfried. Malá čarodějnice. 4. vyd. Překlad Jitka Bodláková. Ilustrace Zdeněk Smetana. Praha: Albatros, 2000, 73 s. Ahoj děti - Dobrou noc. ISBN 80-00-00840-8.

STEINHÖFEL, Andreas. Rico, Oskar a přízraky. 1. vyd. Ilustrace Peter Schössow. Praha: Mladá fronta, 2012, 211 s. ISBN 978-80-204-2579-9.

TREIBER, Jutta. Modré jezero je dnes zelené. 1. vyd. Překlad Alena Pokorná. Praha: Albatros, 1999, 95 s. Romana. ISBN 80-00-00752-5.

<http://www.ern.cz>

<http://www.neisse-nisa-nysa.org>

<http://euroregion.tul.cz>

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jarmila Sulovská

Katedra českého jazyka a literatury

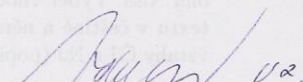
Datum zadání diplomové práce: 30. dubna 2015

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uliřný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce paní Mgr. Jarmile Sulovské za vstřícný přístup a za poskytování odborných rad, zkušeností a znalostí. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za trpělivost a podporu při studiu.

Anotace

Diplomová práce se zabývá mezipředmětovými vztahy češtiny a němčiny ve výuce českého jazyka a literatury. Cílem je zaměřit větší pozornost na česko-německé vztahy a na základě výběru německy píšících autorů pro děti a mládež sestavit pracovní listy pro žáky druhého stupně základních škol. V práci je také popsána historie česko-německých vztahů od vzniku Československa po současnost, stejně tak jako vývoj literatury pro děti a mládež v německy mluvících zemích. Pozornost je věnována i česko-německým koprodukčním filmům a literárním cenám.

Klíčová slova

Mezipředmětové vztahy, Euroregion Nisa, Sudety, Literatura pro děti a mládež, pracovní listy

Annotation

The diploma thesis deals with the interdisciplinary relations between Czech and German while teaching the Czech language and literature. The aim is to focus more attention on the Czech-German relations, based on the selection of German authors writing for children and young people, and build worksheets for pupils of primary school from this selection. The thesis also describes the history of Czech-German relations since the establishment of Czechoslovakia to the present, as well as the development of literature for children and young people in German-speaking countries. Attention is also focused on the Czech-German co-production films and literature prizes.

Keywords

Interdisciplinary relations, Euroregion Neisse, Sudetenland, literature for children and youth, worksheets

Annotation

Die Diplomarbeit befasst sich mit den Zwischenfachbeziehungen des Tschechischen und Deutschen im Rahmen des Unterrichts der tschechischen Sprache und Literatur. Das Ziel ist eine größere Aufmerksamkeit auf deutsch-tschechische Beziehungen zu richten, mit der Grundlage aus Werken von deutschen Kinder- und Jugendbuchautoren Arbeitsblätter für Schüler und Schülerinnen der Sekundarstufe zu erstellen. In der Arbeit ist sowohl die Geschichte der deutsch-tschechischen Beziehung, beginnend bei der Entstehung der Tschechoslowakei bis zur Gegenwart, beschrieben, als auch die Entwicklung der Kinder- und Jugendliteratur in den deutschsprachigen Ländern. Besondere Aufmerksamkeit wird einzelnen deutsch-tschechischen Koproduktionsfilmen und Literaturpreisen gewidmet.

Schlüsselwörter

Zwischenfachbeziehungen, Euroregion Neiß, Sudetenland, Kinder- und Jugendliteratur, Arbeitsblätter

Obsah

Seznam obrázků	10
Úvod.....	11
I. Teoretická část	13
1 Historie česko-německých vztahů.....	13
1.1 Češi a Němci při vzniku Československa	13
1.2 Situace v Československu po příchodu Hitlera.....	15
1.3 Vyhánění (odsun) Sudetských Němců.....	16
1.4 Česko-německé vztahy ve vzpomínkách pamětníků.....	17
1.5 Češi a Němci v minulosti	19
2 Mezipředmětové vztahy	23
2.1 Průřezová témata.....	24
2.2 Vzdělávací oblast - Jazyk a jazyková komunikace	25
2.3 Německý jazyk.....	27
3 Euroregion Neiße - Nisa – Nysa	29
3.1 K výuce jazyků v Euroregionu.....	30
3.2 Organizace a školské instituce v Euroregionu Nisa	31
3.2.1 Svaz škol SCHKOLA	31
3.2.2 Akademické koordinační středisko (Academic Coordination Centre -ACC)	33
3.2.3 Česko-německé fórum žen (Deutsch-tschechisches Forum der Frauen)	34
4 Německy psaná literatura pro děti a mládež	35
4.1 Vývoj německy psané literatury pro děti a mládež.....	35
4.2 Vybraní autoři německy psané literatury pro děti a mládež.....	37
4.3 Dětské koprodukční filmy a pohádky	48
5 Německé a rakouské literární ceny za literaturu pro děti a mládež.....	50
5.1 Cena Friedricha Gerstäckera (Friedrich-Gerstäcker-Preis).....	50
5.2 Rakouská státní cena za literaturu pro děti a mládež (Österreichischer Staatspreis für Kinder- und Jugendliteratur / Der Kinder- und Jugendbuchpreis).....	50
5.3 Německá cena za literaturu pro mládež (Deutscher Jugendliteraturpreis).....	51
5.4 Velká cena (Großer Preis).....	51
II. Praktická část.....	52
6 Návrh hodiny literární výchovy č. 1	53
6.1 Metodický list	53
6.2 Pracovní list.....	56
7 Návrh hodiny literární výchovy č. 2	59

7.1 Metodický list	59
7.2 Pracovní list.....	62
8 Návrh hodiny literární výchovy č. 3	64
8.1 Metodický list	64
8.2 Pracovní list.....	67
9 Návrh hodiny literární výchovy č. 4	69
9.1 Metodický list	69
9.2 Pracovní list č. 1	71
9.3 Pracovní list č. 2.....	72
10 Návrh hodiny literární výchovy č. 5	73
10.1 Metodický list	73
10.2 Pracovní list.....	75
11 Návrh hodiny jazykové výchovy	76
11.1 Metodický list	76
11.2 Pracovní list.....	78
Závěr	80
Seznam použitých zdrojů	82
Knižní zdroje.....	82
Internetové zdroje	85
Seznam příloh	87
Přílohy.....	88

Seznam obrázků

Obrázek 1: Libuše Šafránková v roli Popelky	48
Obrázek 2: Thomas Brezina.....	54
Obrázek 3: Ukázka z knihy Případ pro tebe a Klub tygrů - Utajená laboratoř	56
Obrázek 4: Obal knihy Mozart a atentát v opeře	60
Obrázek 5: Otfried Preußler	65
Obrázek 6: Obal knihy Čarodějův učeň	66
Obrázek 7: Christian Morgenstern	69
Obrázek 8: Iva Procházková	73
Obrázek 9: Obal knihy Nazí.....	74
Obrázek 10: Vlastní tvorba	78

Úvod

Diplomová práce je zaměřena na problematiku mezipředmětových vztahů češtiny a němčiny v hodinách českého jazyka a literatury. Přestože skloubit dva předměty do jednoho může být často náročné, je potřeba mezipředmětové vztahy do výuky zařadit. Výuka tak bude pro žáky pestřejší, zábavnější, rozšíří jim obzory a poskytne spojitosti mezi nově naučenými a již známými poznatky. Spojit český a německý jazyk dohromady sice není zcela běžné tak jako například spojení občanské výchovy s dějepisem, ale možné to je. Přestože oba jazyky patří k jiné skupině jazyků (germánské a slovanské), najdeme mezi nimi podobnosti, kterých se dá ve výuce českého jazyka využít. Jakým způsobem je to možné, to bude ukázáno v praktické části prostřednictvím pracovních listů.

Aby bylo možno zabývat se mezipředmětovými vztahy českého a německého jazyka, je nejprve vhodné zaměřit pozornost na česko-německé vztahy, které hrají v životech Čechů důležitou roli už od pradávna. Jak již zeměpisná poloha České republiky a Německé spolkové republiky napovídá, je zcela jasné, že dobré vztahy obou sousedních států jsou prioritou. Proto také patří toto téma dodnes k často diskutovaným.

V teoretické části diplomové práce je nastíněna historie česko-německých vztahů. Historie je popisována od vzniku Československa roku 1918, přes příchod Hitlera na naše území, vyhlášení 2. světové války a odsun sudetských Němců z Československa. Vše je doplněno vzpomínkami pamětníků na onu dobu. Závěr kapitoly se věnuje společnému soužití Čechů a Němců na jednom území a popisuje situace v kultuře a ve školství.

Druhá kapitola diplomové práce se nejprve zabývá vysvětlením pojmu „mezipředmětové vztahy“. Zjednodušeně můžeme tvrdit, že jde o užití znalostí a poznatků z jednoho vyučovacího předmětu pro potřeby druhého. S tím navíc souvisí průřezová témata, která najdeme v Rámcovém vzdělávacím plánu, stejně tak jako vymezení jedné ze vzdělávacích oblastí „jazyk a jazyková komunikace“.

Jelikož tato diplomová práce vzniká ve městě Liberci, zabývá se třetí kapitola Euroregionem Nisa a výukou jazyků v něm. Obyvatelé tzv. Trojzemí mají tu výhodu, že žijí v těsném kontaktu se sousední zemí, a tudíž i s jejím jazykem a kulturou. V rámci euroregionu se setkáváme s organizacemi, které se o tyto svazky starají a organizují

různá setkání. Mimo jiné jmenujme projekty svazu škol SCHKOLA či Akademického koordinačního střediska.

Ve čtvrté kapitole diplomové práce se dostáváme ke stěžejnímu tématu a to k německy psané literatuře pro děti a mládež. Chronologický výčet autorů a jejich děl nejprve představí žánr dětské literatury od 18. století po současnost a poté některé z nich blíže popíše. Najdeme zde takové autory, jako jsou bratři Grimmové, Christian Morgenstern, Erich Kästner či méně známé, avšak neméně významné autory, jako jsou Wilhelm Busch, James Krüss nebo Christina Nöstlinger. Závěr kapitoly se věnuje dětským koprodukčním filmům, kdy ve spolupráci Československa a NDR vznikly filmy *Tři oříšky pro Popelku* či *Lucie, postrach ulice*.

Knihy německých autorů jsou velice úspěšné, a proto získávají velké množství německých i světových ocenění. Pátá kapitola se těmto oceněním věnuje a zmiňuje čtyři vybrané ceny, které mají pro německy píšící autory velký význam. Kromě jmen nositelů cen se dovídáme, od kterého roku jsou ceny udělovány, v jakém městě či v jakých kategoriích.

Praktickou část tvoří pracovní listy pro výuku českého jazyka a literatury na druhém stupni základní školy. Listy jsou zaměřeny převážně na hodiny literatury, přičemž se každý z nich věnuje jednomu německy píšícímu autorovi pro děti a mládež a jeho knize. Celkem k šesti pracovním listům patří i metodické listy pro učitele.

I. Teoretická část

1 Historie česko-německých vztahů

1.1 Češi a Němci při vzniku Československa

Počátky společného soužití Čechů a Němců na území dnešní České republiky sahají až do 13. století, kdy začali do země přicházet noví obyvatelé.¹ Tato diplomová práce avšak vzhledem k jejímu tématu a rozsahu do takto dávné historie zacházet nebude a začne až vznikem Československa roku 1918, přičemž bude sledovat především česko-německé vztahy v daných obdobích a v sudetských oblastech.

Vytvoření samostatného státu, Československé republiky, znamenalo největší zlom v česko-německých vztazích od roku 1526.² Československo jako samostatný stát vzniklo 28. října 1918, kdy se pražský Národní výbor československý prohlásil za vládu nového státu, převzal moc zákonodárnou a soustředil do svých rukou veškerou státní moc. Spolu s Národním výborem tvořila vládu ještě tzv. prozatímní vláda se sídlem v Paříži. Obě vlády vydaly prohlášení o vzniku nezávislého státu. Později, 13. listopadu 1918 byla vytvořena prozatímní ústava, která stanovila, že Národní výbor se přetváří na Národní shromáždění. Jeho jménem poté Karel Kramář³ vyhlásil sesazení habsbursko-lotrinské dynastie a prohlásil Československý stát za svobodnou Československou republiku, jejímž prezidentem byl zvolen Tomáš Garrigue Masaryk. Nově vzniklé Československo se stalo demokratickým státem, jehož vzorem byla demokracie západního typu. Tu ale ohrožoval německý a maďarský nacionalismus, který zapříčinil pozdější rozpad Československa.⁴

Nový Parlament byl z hlediska národního složení vytvořen především z Čechů a z menší části ze Slováků. Němci ani Maďaři se v Parlamentu neobjevili, jelikož projevíli zásadní odpor k československé státnosti, a tudíž se nepodíleli na tvorbě nových politických orgánů. Přitom se také stali menšinami, které ztratily svou nadřazenost. Jelikož Němci tvořili největší menšinu, nabídl jim Masaryk, aby opustili svůj protičeský program a podíleli se na budování nového státu (nabídl jim dvě

¹BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, 2002, s. 12.

² Roku 1526 vstoupily země Koruny české ve svazek s habsburskou říší trvající téměř 400 let. (BENEŠ, Z., 2002, s. 46)

³ Ministerský předseda ČSR.

⁴ PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhnání: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008.

ministerská křesla). U německého obyvatelstva však neustále převažovala snaha uchovat si svoji nadřazenost a privilegia, na které bylo zvyklé z dob monarchie.⁵ Sudetští Němci se tedy začali dovolávat práva na sebeurčení a chtěli se spolu s rakouskými Němci začlenit do Německé říše. To však vítězné mocnosti pod hrozbou nasazení ozbrojených sil zakázaly, a tak vznikla sudetoněmecká otázka.⁶

Za státní národ v Československu byli prohlášeni Čechoslováci, což přineslo v jazykové oblasti ústavní uznání češtiny v českých zemích a slovenštiny na Slovensku za oficiální jazyky v úředním styku. V týž den, kdy byla přijata ústava, byl Národním shromážděním přijat jazykový zákon, jehož schválení se však neúčastnily německé, maďarské, ukrajinské a polské menšiny. Jazyky menšin byly vedle státní řeči připuštěny jako řeči pomocné v těch soudních okresech, kde při sčítání lidu bylo více jak 20 % obyvatel hovořících jiným než státním jazykem. To se týkalo 90 procent všech obyvatel německé národnosti. 10 procent obyvatel však své mateřštiny v úředním styku užívat nemohlo. Mezi ně patřilo zejména 50 000 Němců žijících v Praze, kteří také nemohli němčinu užívat u dráhy či pošty a například v hostincích platil předpis, že jídelní lístek musí být psán buď jen česky, nebo česky na prvním místě.

V roce 1926 bylo vydáno prováděcí nařízení k jazykovému zákonu, díky kterému se úředníci museli během šesti měsíců podrobit přísné jazykové zkoušce. V důsledku toho přišly tisíce Němců o svá místa, na která místo nich nastoupili Češi. Tím došlo k poklesu podílu Němců v úřednických povoláních na 12,9% a podíl Čechů v nich stoupl na 87,1%. Na to reagovali sudetští Němci zesílením a sjednocením celé řady nezávislých organizací, jako například Německý kulturní svaz (Deutscher Kulturverband), který podporoval soukromé školky a školy v místech, kde byla německá zařízení zavřena. Dále vznikl Německý tělocvičný spolek (Deutscher Turnverband), který usiloval o pěstování tělesné zdatnosti a soustředil se i na lidovou výchovu. Na české straně k tomu jako protějšek vznikl spolek Sokol s milionem členů.⁷

⁵ BENEŠ, Z., 2002, s. 52.

⁶ HAHNOVÁ, Eva. *Od Palackého k Benešovi: německé texty o Česích, Němcích a českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. S. 174.

⁷ *Tisíc let česko-německých vztahů: Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: Panevropa, 1995. S. 90.

1.2 Situace v Československu po příchodu Hitlera

Když se Hitler dostal roku 1933 k moci, mělo to důsledky nejen pro Německo, ale i pro Československou republiku. Rozhodujícím rokem byl rok 1938, kdy Hitler připojil Rakousko k Německé říši, a Československo bylo Velkoněmeckou říší obklíčeno. O odpojení sudetských území od Československa dlouhou dobu usiloval Konrad Henlein, předseda Sudetoněmecké strany (Sudetendeutsche Partei – SdP). Hovořil o tom několikrát s Hitlerem, který zahájil přípravu na vojenské porobení země. Nakonec bylo o rozpadu Československé republiky rozhodnuto na mnichovské konferenci dne 29. 9. 1938, kdy Hitler, Chamberlain, Daladier a Mussolini projednávali odstoupení sudetských území a vtělili je do tzv. mnichovské dohody. České delegaci byl výsledek konference pouze sdělen a sudetští Němci nebyli v Mnichově zastoupeni vůbec. Z toho vyplývá, že zde už nešlo o právo na sebeurčení sudetských Němců, ale jen o zvětšení Hitlerovy moci a jeho Říše.

Mnichovská dohoda zapříčinila pokles počtu obyvatel v Sudetech o 200 000. Území opustilo asi 400 000 Čechů a přistěhovalo se tam 200 000 říšských Němců. Čechům, kteří v oblasti zůstali, se nedostalo žádné menšinové ochrany, školy a knihovny byly zavřeny a směly vycházet pouze jedny české noviny. Celkem přišlo Československo o třetinu svého území (41 000 km²) a o 4,9 milionu obyvatel.

Zanedlouho po vzniku Protektorátu Čechy a Morava (16. března 1939) se ocitlo Československo v nejhorších letech svých dějin, ve válce, během které bylo v moci německé diktatury. Cílem říše byla především germanizace českých zemí, dále pak rozdělení životního prostoru (Aufteilung des Raumes), výměně obyvatelstva (Umvolkung), vysídlení (Aussiedlung) a zvláštní zacházení (Sonderbehandlung), které znamenalo vyvražďování lidí.⁸ Dne 2. 12. 1938 začala přísná germanizace, kdy ministerstvo vnitra vydalo zákaz používání češtiny jako úředního jazyka a zakázalo pozdrav „Nazdar“. Poté byly zakázány české mateřské školy a všechny školy měšťanské a střední. Ve východních Sudetech byly zrušeny všechny české školy a děti ze Sudet nesměly jít studovat do protektorátu. V obecných školách se zvýšil počet hodin německého jazyka až na 8 týdně. Naopak počet hodin češtiny se snižoval a dějepis se přestal vyučovat úplně. V době války nebyly vydány žádné nové české učebnice. Dále byly zrušeny české obecní knihovny, nevycházel žádný český časopis a v Sudetech

⁸ *Tisíc let česko-německých vztahů: Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích.* 1995, s. 94.

neexistoval ani český rozhlas. Česká kultura měla být zcela zlikvidována, na veřejnosti se například nesměly zpívat české písně ani pořádat zábavy.⁹

1.3 Vyhnání (odsun) Sudetských Němců

Nejprve se zaměříme na to, co slova Sudety a sudetský vůbec znamenají, a kde a jak vznikla. Označení Němců z českých zemí jako Sudetští Němci (Sudetendeutsche) nebylo až do počátku 20. století známo ani v češtině, ani v němčině. Do té doby se používala označení jako Němci z Čech, z Moravy nebo Slezska.¹⁰ Pojmenování „sudetští Němci“ bylo vytvořeno jako souhrnné označení pro německé obyvatelstvo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, které poprvé použil německý politik Franz Jesser¹¹. Podle jeho slov navrhl tento pojem jako výraz nacionální odlišnosti německého obyvatelstva českých zemí. Pojmenování „Sudety“ či „sudetský“ se však zavádělo pomalu a na významu nabylo až po roce 1918. Poté se začalo používat v běžné mluvě nejrůznějších jazyků. Pojmenování bylo stále více vtahováno do politického slovníku a začalo se stávat ideologickým pojmem.

Nyní k samotnému vyhnání německého obyvatelstva z českých zemí., *Vyhnáním se v právní řeči rozumí přímé nebo nepřímé násilí, které vede k opuštění domova (Heimat).*¹² V české terminologii se také používá pojem odsun (v němčině die Vertreibung), který hraje v česko-německých vztazích zásadní roli, jelikož patří k nejdramatičtějším a nejdiskutovanějším událostem moderních dějin. Vysídlení asi 2,5 milionu lidí z jednoho státu do druhého je aktem, který není dílem jednoho okamžiku (konce války), ale výsledkem dlouholetých spekulací a myšlenkových příprav. Představa o odsunu Němců z Československa se rodila od roku 1941 a během 2. světové války se vyvíjela v souvislosti s tím, jak se měnily názory na řešení budoucnosti německých menšin v Evropě. Nelze si tedy myslet, že šlo čistě o mstu vítězů nad poraženými či vyústění napjaté situace mezi Čechy a Němci. Německá menšina totiž nebyla odsunuta jen z Československa, ale i z Polska, Maďarska nebo Jugoslávie.

⁹ MACHÁČEK, Pavel. *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*. Vyd. 1. Praha: Aventinum, 2002. S. 62.

¹⁰ BENEŠ, Z., 2002, s. 93.

¹¹ Franz Jesser (1869-1954) působil v letech 1907-1918 v říšské radě, v letech 1920-1933 byl senátorem nacionálněsocialistické strany DNSAP v Praze. Za 2. světové války pracoval v ústraní jako knihovník v rodných Svitavách. (HAHNOVÁ, E., 2014, s. 174)

¹² *Tisíc let česko-německých vztahů: Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. 2. 1995, s. 126.

Po kapitulaci Německa a pádu Protektorátu začala první, revoluční a brutální fáze postupu proti Němcům nesená národním odbojem. Dále následovaly dekrety prezidenta Edvarda Beneše, které obsahovaly směrnice pro vykázní německého obyvatelstva ze znovunabytého Československa. Němci tudíž museli buď „dobrovolně“ nebo z donucení opustit Československo, ať to byli nacisté, lidé bez politické příslušnosti, či antifašisté. Nejprve byli shromážděni ve sběrných táborech a potom vypraveni buď do sovětské (východní), nebo západní zóny okupovaného Německa. Němci byli prohlášeni za státně nespolehlivé obyvatelstvo, museli nosit viditelné označení, zpravidla to byla bílá páska s písmenem N. Všichni Němci, kteří byli před válkou občany Československa, byli zbaveni práva volit, byli vyloučeni z výkonu veřejných služeb, nesměli sloužit v armádě a byly jim například určeny hodiny, ve kterých mohli chodit nakupovat. Z veřejného života také byla vytlačována němčina a bylo zakázáno používat pojem „Sudety“. Zjednodušeně řečeno, Němci měli nyní zakusit to, co po šest let zažívali obyvatelé okupovaných zemí. Chování Čechů bylo ale velmi podobné chování Němců vůči Židům.¹³

Poválečný transfer německého obyvatelstva z českých zemí a příchod nových osídlenců slovanského původu představoval přesun zhruba pěti milionů lidí, což byl do té doby největší migrační pohyb v dějinách českého národa. Výsledkem tohoto procesu byla zcela nová podoba pohraničí, spočívající v rovině národní, hospodářské, politické a kulturní. Ukončení osídlování je datováno roky 1947/48, kdy bylo dosaženo spojení více než třetiny západní části ČSR s českým a moravskoslezským vnitrozemím v jeden souvislý celek, a tím byl naplněn hlavní cíl státní osídlovací politiky.¹⁴

1.4 Česko-německé vztahy ve vzpomínkách pamětníků

Jaké byly česko-německé vztahy z pohledu lidí, kteří zažili dobu od vzniku Československa po vyhnání německého obyvatelstva, popisuje Peroutková (2008, s. 107) z pohledu Čechů i Němců. Období od vzniku Československa až do 30. let bylo podle Čechů obdobím, na které vzpomínají pozitivně a bezproblémově. V této době se pravidelně jezdilo do pohraničí na výměnu (čili na tzv. handl), kde se učilo německy.

¹³ BENEŠ, Z., 2002, s. 205-206.

¹⁴ VÁVRA, Jaroslav. Budoucnost Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa (ERN) v jinakosti nebo odlišnosti? *Regionální identita a transnacionální prostory ve středovýchodní Evropě*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. S. 156.

Naproti tomu Němci jezdili zase do vnitrozemí, aby se seznámili s českou kulturou a učili se česky. Bydlelo se v hostitelských rodinách, kde se navazovali osobní kontakty a Češi i Němci se dobře snášeli. Situace se však změnila po roce 1933, kdy si Němci začali klást nárok na sudetské území a začali vyjadřovat odpor k Čechům. Ještě větší zhoršení česko-německých vztahů nastalo v roce 1938 s Mnichovskou dohodou, kdy Češi museli přestat mluvit česky, a tak jich mnoho začalo z pohraniční odcházet. Tento zvrat v chování německého obyvatelstva je připisován především Henleinově politické propagandě. Válka byla pro Čechy dobou, kdy se museli řídit podle diskriminačních zákonů zavedených říšskými Němci a byli vystaveni perzekuci, která v některých případech končila internací v koncentračním táboře. Po válce se situace opět otočila a Němci čelili vyvlastnění a vystěhování ze země. V té době nebylo nezákonné přivlastňování cizího majetku či trestání Němců, které bylo Čechy dokonce vítáno. Přitom se nerozlišovalo mezi vinnými Němci a nevinnými a nebral se ohled na jejich smýšlení a chování za války. Ne všichni Češi však byli nenávistní a některé Němce dokonce vnímali jako Čechy: „*V Sokole jsme měli jednu ženu, o které jsem nevěděla, že byla Němka. Až po válce jsem ji potkala a slyšela, že mluví německy a nosí bílou pásku. Možná, že jsme jich měli mezi sebou víc.*“¹⁵

Němci na rok 1918 vzpomínají jako na rok zvratu a spojují vznik Československa s nárokem na sebeuplatnění, který se jim však nepovedl prosadit. Z výpovědí pamětníků vyplývá, že sudetští Němci nechtěli patřit k Československu, ale k Rakousku. V nově vzniklém státě totiž například mnoho Němců ztratilo práci především ve státní správě, kde byla povinnost prokázat znalost češtiny. Proto ve většině lidí začal sílit protičeský postoj, který vyvrcholil podporou Henleina. „*I když jsme nebyli otevřeně atakováni, lidé byli deprimováni nezaměstnaností...a přišel Hitler a slíbil práci, chléb a všechno a ono to hned vyšlo.*“¹⁶

Němci byli Henleinem, respektive Hitlerem, doslova zfanatizováni. Mysleli si, že jeho zvolením už nebudou utlačováni Čechy, a byli zcela pohlaceni touhou po svobodě. Jakým způsobem má být ale svoboda dosažena a jaké má jejich „osvoboditel“ politické cíle, se už nikdo neptal. V každém případě vítali přičlenění Sudet k Německé říši a domnívali se, že se jim bude dařit lépe. Hitler měl také úspěch u německé mládeže, jejíž chlapci byli nadšeni nacistickými organizacemi jako Hitlerova mládež

¹⁵ PEROUTKOVÁ, M., 2008, s. 84.

¹⁶ PEROUTKOVÁ, M., 2008, s. 86.

(Hitlerjugend) či Německá mládež (Deutsches Jungvolk). Tito chlapci byli zcela pod vlivem Hitlerovy ideologie a až do poslední chvíle fanaticky věřili v německé vítězství.

Období války popisují pamětníci různě podle toho, kolik jim tehdy bylo let. Jejich výpovědi jsou ale odlišné a jen těžko je lze sjednotit. Muži, kteří byli povoláni do války, vzpomínají, na jaké byli frontě a především na to, jaká byla situace po válce. Někteří se neměli kam vrátit, jelikož jejich rodiny byly vystěhovány, a tak museli začít bez jakýchkoliv prostředků nový život. Většina z nich však válku nepocítovala negativně, někteří do ní dokonce vstupovali dobrovolně. Pamětníci, kteří zažili válku jako děti, důsledky této doby nijak výrazně nepocítili a žili v relativně dobrých podmínkách. Z války zaznamenali až její konec, kdy uprchlíci utíkali před frontou směrem na západ.

Co se týče koncentračních táborů, většina pamětníků o nich v době války neměla ani tušení. Avšak poněkud naivní bylo jejich smýšlení o postupně mizejících Židech, kteří podle nich odešli do Ameriky. Ačkoliv někteří pamětníci o koncentračních táborech někdy slyšeli, odmítali tomu uvěřit, jelikož nedokázali přijmout nic, co by bylo v rozporu s nacistickou ideologií a jejich dřívějším nadšením z Hitlera.

Konec války němečtí pamětníci popisují jako akt nekontrolovatelné pomsty Čechů na komkoli, kdo mluvil německy, což zažili v různých podobách násilí. Hodně lidí páchalo sebevraždy, mnohdy i celé rodiny, které se většinou otrávil. Němci se museli sbalit a opustit svoje domovy jen s několika kily zavazadel. Jejich domy byly rabovány revolučními gardami, nebo tzv. zlatokopy, kteří přicházeli z vnitrozemí a vraceli se s plnými vozy nábytku a cenností. Za vyhnání viní sudetští Němci prezidenta Beneše, který podle nich vyhnání dlouho plánoval a chtěl je vystěhovat co nejdříve a za každou cenu.

1.5 Češi a Němci v minulosti

Jak už bylo řečeno, velké množství Němců bylo v poválečných letech z Československa vystěhováno. Někteří však byli z vystěhování z různých důvodů vyjmuti. Šlo například o odborníky a specialisty a jejich rodiny, dále o osoby s prozatímním osvědčením o československém státním občanství, o osoby z národnostně smíšených manželství anebo o lidi omilostněné z vystěhování (př.

nemocní, přestárlí, atd.). Oficiální čísla v roce 1947 uváděla 216 000 osob německé národnosti, které pobývaly na území českých zemí. Při prvním poválečném sčítání obyvatelstva se počet Němců na našem území snížil na cca. 160 000, což byl i přesto vysoký počet.

V této kapitole bude věnována pozornost kulturní a školské situaci německé národnostní menšiny v Československu. V první polovině 50. let došlo ke zlepšení podmínek pro rozvoj kultury občanů německé národnosti. Jedním z největších projevů kulturní aktivity byla zájmová umělecká činnost. Vznikaly pěvecké, dramatické a hudební soubory, které vystupovaly při různých schůzích a veřejných aktivitách, pořádaly se zábavné večery a estrády společně s českými soubory nebo s dvojjazyčným programem. Konkrétní podmínky a formy činnosti německých souborů se lišily. Velký úspěch měly tyto soubory zejména tam, kde byli Němci zapojeni do činnosti osvětových zařízení. Například v okresech Jablonec nad Nisou, Rumburk, Nový Bor a Frýdlant byli občané německé národnosti zastoupeni ve 36 osvětových komisích. Počet německých souborů v 50. letech byl vysoký, mluvilo se asi o počtu šedesát, z nichž například pět jich bylo libereckých. Pro potřeby umělecké činnosti byly také vydávány různé metodické pomůcky a texty v němčině (př. zpěvník). Význam pro německé obyvatele také měly návštěvy amatérských i profesionálních uměleckých souborů z Německé demokratické republiky, což mělo vliv i na rozvoj mezistátních vztahů. K dalšímu kulturnímu vyžití přispívalo pořádání turistických zájezdů a výletů a vznik vlastivědných kroužků (především v Liberci a Jablonci). V lidových a závodních knihovnách byla také zřizována oddělení s německou literaturou, která byla zajišťovaná hlavně dovozem z NDR, a v Městské knihovně v Liberci vznikaly aktivní literární kroužky.

Pro rozvoj kulturního života Němců bylo velmi důležité řešení jazykové problematiky. Přestože se někdy uplatňovaly prvky dvojjazyčnosti (př. vysílání zpráv závodního a místního rozhlasu apod.), nesetkávalo se mnohdy používání němčiny na veřejnosti s porozuměním. Němci používali svůj mateřský jazyk v rodině, okruhu přátel a sousedů a všude tam, kde se setkávali ve větším počtu. Užití němčiny před soudem bylo právně regulováno¹⁷ a situace na úřadech byla rozdílná podle místních podmínek. Například v lokalitách s větším počtem Němců se jejich mateřštinu používalo

¹⁷ „Každému občanu se zaručuje možnost, aby před soudem jednal ve své mateřštině.“ (STANĚK, T., 1993, s. 250)

v písemném i osobním styku s pomocí překladatele. Celkově komunikační situace každodenního života vyžadovala, aby si Němci osvojili alespoň základy českého (slovenského) jazyka. K tomu přispívaly jazykové kurzy organizované státní osvětovou péčí, či Revolučním odborovým hnutím (ROH).

Co se týče dětí ze smíšených i homogenních rodin, jejich znalost němčiny byla již v polovině 50. let nízká, zejména pokud šlo o spisovnou formu mluveného i písemného vyjadřování. Německé děti používaly němčinu jen doma (a to často v dialektu), ve škole se učily česky. To bylo zapříčiněno komunistickou stranou, která odmítala zřídit alespoň několik základních škol s německým vyučovacím jazykem. Jedinou možností, kterou německé děti v této době měly, bylo přihlásit se do kroužků při základních školách, kde se několik hodin týdně vyučovala němčina. Někdy se také výklad obtížnějších pasáží učiva mohl zařadit do Pionýra, vítalo se i zapojení rodičů do činnosti Sdružení rodičů a přátel školy. V roce 1953 se začalo diskutovat o možnosti zřízení paralelní třídy s výukou němčiny, kde k tomu budou podmínky. Od roku 1954 se pak měly zřizovat od 3. ročníku oddělení tříd s výukou německého jazyka, kam byla dobrovolná docházka a počet vyučovacích hodin stanoven na 2-3. Praxe však byla odlišná, jelikož se začal projevovat nedostatek kvalifikovaných učitelů i odpovídajících učebních pomůcek. V letech 1955-1958 proto nastalo vydávání učebnic Deutsch I-III, které byly koncipovány jako učebnice mateřského jazyka. Mimo to začaly vycházet i měsíčníky – pro starší děti Freundschaft (Přátelství - od roku 1953 dodnes) a pro děti do 10 let Das rote Halstuch (Červený šátek, 1953-1956).

Na sklonku 50. let zanikaly některé umělecké soubory, jelikož se potýkaly s materiálními a personálními obtížemi. Dalším důvodem zániku byl i nezájem diváků, protože mnozí Němci odmítali přijímat přepolitizovanou kulturu. V oblasti literatury však byla situace o něco příznivější. Oddělení německé literatury lidových knihoven disponovala velkým množstvím svazků. Například v Libereckém kraji bylo v roce 1959 celkem 50 oddělení se 40 000 německými knihami. Nabídka knih se ale pochopitelně omezovala jen na „ideově nezávadnou“ literaturu. V této době také vznikl zájem o rozhlasové a televizní vysílání, a tak se roku 1957 začalo s německým rozhlasovým vysíláním v délce 15 minut (od 17.00 do 17.15 hod.). V roce 1958 byla nedělní relace prodloužena na 30 minut.

V druhé polovině 50. let se s řadou komplikací potýkalo vyučování dětí v odděleních a kroužcích němčiny na základních školách. Bylo poukázáno na obtíže ve výuce německému jazyku, jelikož děti často znaly pouze místní nářečí. Dalším problémem byly přípravy a práce učitelů, kteří tvrdili, že již zmiňované učebnice Deutsch I-III jsou příliš náročné. I ze stran rodičů nebyl často zájem o to, aby jejich děti ovládaly němčinu ve spisovné formě. V důsledku toho se výuka v kroužcích dále mnoho nepodporovala a byla ponechána spíše „samovývoji“.

V 60. letech se Němci postupně zdokonalovali ve znalosti českého jazyka a řada mladých lidí dokonce přestávala používat mateřštinu a překláněla se k české národnosti. V tomto období ale začala procházet krizí také zájmová umělecká činnost Němců. Například v roce 1961 bylo divadelní skupině F. Schillera oznámeno ukončení práce. V oblasti literatury zase došlo ke zrušení zvláštních oddělení německé literatury. Jediný německý časopis *Aufbau und Frieden*, který doposud vycházel třikrát týdně, byl od roku 1966 vydáván pouze jako týdeník s názvem *Volkszeitung*.

70. léta opět přinesla větší pozornost zajištění výuky německého jazyka na základních školách. Ve školním roce 1970/1971 působilo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 80 skupin nepovinného vyučování němčiny, které navštěvovalo 1226 žáků, mezi nimiž byly i děti české národnosti. K úpadku však došlo hned v 80. letech, kdy počet žáků německé národnosti na základních školách výrazně poklesl. Důsledkem bylo jednak to, že pro většinu dětí z národnostně homogenních i smíšených rodin přestala být němčina mateřštinou, a jednak odchod celých rodin za hranice.¹⁸

Co se pozdější výuky němčiny v České republice týče, pojedná o ní ve stručnosti jedna z dalších kapitol. Stejně tak bude dále věnována pozornost současným česko-německým vztahům, především v Euroregionu Nisa.

¹⁸ STANĚK, T., 1993, s. 284.

2 Mezipředmětové vztahy

Téma mezipředmětových vztahů je tématem velice obsáhlým a ne příliš jednoduchým. Mohlo by se zdát, že přestože pojem mezipředmětové vztahy slýcháváme v didaktice či pedagogice často, je toto téma zcela jasné a dobře definovatelné. Opak je však pravdou. V odborné literatuře neexistuje příliš mnoho publikací věnujících se tomuto tématu.

Jednu z definic však najdeme v Pedagogickém slovníku, která chápe mezipředmětové vztahy jako „vazby mezi jednotlivými vyučovacími předměty přesahující předmětový rámec, podporující pochopení souvislostí dílčích obsahů, prostředek integrace obsahu vzdělávání.“¹⁹ To vše můžeme zjednodušeně nazvat využitím znalostí a poznatků z jednoho předmětu pro potřeby předmětu druhého. Důležitý je i termín *prostředek mezipředmětové integrace*, což umožňuje propojovat jednotlivé obory, vytvářet z jednoho oboru několik předmětů či naopak z několika oborů vytvářet předmět jeden.²⁰ Dále jsou mezipředmětové vztahy vyjadřovány v předmětovém kurikulu v učebních osnovách jednotlivých předmětů jako tzv. mezipředmětová témata.²¹

Mezipředmětové vztahy můžeme dále v odborné literatuře také najít pod pojmem interdisciplinární či transversální vztahy.²² Podle Kořínka (1987) zase mezipředmětové vztahy souvisí s Chlupovým „dialektickým vyučováním“, což jest vyučování přihlížející k souvislosti poznatků z různých vědních oborů.

Jedním ze sjednocujících předmětů v mezipředmětových vztazích je mateřský jazyk, v našem případě tedy jazyk český. Jako celek se mateřský jazyk uplatňuje jako nástroj poznání a porozumění v mnoha učebních předmětech. Jinak řečeno, o mateřském jazyce se také mluví jako o principu, který proniká i ostatními učebními předměty. Díky němu jsou tyto předměty obohacovány o nové výrazy, a tudíž je rozvíjena slovní zásoba žáků.

¹⁹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 155.

²⁰ Mezipředmětové vztahy - malé zamyšlení nad terminologií. *MŠMT* [online]. [vid. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/9647/?file=9647&lang=2>

²¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2013, s. 155.

²² Interdisciplinární – mezioborové, meziodvětvové. Transversální – příčný. (KRAUS, J., 2005, s. 356, 816)

Problematiku mezipředmětových vztahů však nelze zužovat pouze na obsahovou stránku, tj. na hledání reálných věcných vztahů mezi různými oblastmi, ale je nutné myslet i na rozvíjení samostatného myšlení žáků. Proto je důležité, aby se do učebních osnov promítnul požadavek nutnosti učit se myslet ve vícesměrných řadách a učit se spojovat poznatky z různých oblastí při řešení komplexních příkladů a situací.²³

Dnešní učební plány, osnovy a učebnice jsou již propracovány tak, aby se vztahy mezi předměty správně propojovaly, přesto je ale stále rolí učitele, aby tyto vztahy dále vyhledával a uplatňoval je ve vyučovacím procesu.

2.1 Průřezová témata

Průřezová témata jsou nedílnou součástí základního vzdělávání. Vymezujeme šest průřezových témat: *Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova*. Všechna témata obsahují charakteristiku průřezového tématu a jeho přínos k rozvoji osobnosti žáka. Obsah je zpracován do tematických okruhů, přičemž každý okruh obsahuje nabídku témat, jejichž zpracování je zcela v kompetenci školy. Okruhy procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a vzájemně tak propojují vzdělávací obsahy daných oborů. Tím se zajišťuje komplexnost vzdělávání a rozvoj klíčových kompetencí žáků.

Průřezová témata tvoří povinnou součást vzdělávání na základních školách, přičemž škole vzniká povinnost zařadit všechna průřezová témata do vzdělávání na prvním a druhém stupni. Škola musí žákům v průběhu základního vzdělávání nabídnout všechny tematické okruhy, všechna témata však nemusí být zastoupena v každém ročníku. Je tedy zcela v kompetenci školy, jak témata do jednotlivých ročníků rozvrhne. Jednotlivé předměty však musejí být do učebního plánu zařazeny tak, aby mezi nimi byly optimální vazby a byla zajištěna jejich časová a věcná koordinace učiva.²⁴

²³ KOŘÍNEK, Miroslav. *Didaktika základní školy*. 2. upr. vyd. Praha: SPN, 1987.

²⁴ ČADÍLEK, Miroslav, STEJSKALOVÁ, Pavla. *Didaktika praktického vyučování II*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. S. 23.

Aby průřezová témata byla účinná, je nutné jejich propojení se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů a dalších činností žáků realizovaných ve škole či mimo školu.²⁵

S předmětem této práce souvisí některá z průřezových témat se vzdělávací oblastí **jazyk a jazyková komunikace**. Například téma *osobnostní a sociálních výchovy* se váže k této vzdělávací oblasti tím, že se zaměřuje na každodenní verbální komunikaci v různých životních situacích. S tímto spojením také souvisí prohloubení mezi verbální a neverbální složkou komunikace a rozšíření jazyka o sociální dovednosti.²⁶

Téma *výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech* se k jazykové vzdělávací oblasti váže díky tomu, že český jazyk má významnou propedeutickou funkci při osvojování dalších jazyků, což vede k dorozumívání a poznávání kultury jiných národů.²⁷ Stejně tak je zde vidět souvislost s *multikulturální výchovou*, která se zabývá tématy vzájemných vztahů mezi příslušníky různých národů a etnických skupin.²⁸

Co se týče *mediální výchovy*, propojení se vzdělávací oblastí je zejména ve vnímání mluveného a psaného projevu, jeho stavby a nejrůznějších typů obsahů. Dále je zde důležité osvojení pravidel veřejné komunikace, dialogu a argumentace.²⁹

2.2 Vzdělávací oblast - Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací oblast **jazyk a jazyková komunikace** patří mezi devět vzdělávacích oblastí definovaných RVP. Nelze si však představit, že se jedná o izolovaný předmět, jelikož tato oblast prostupuje všemi oblastmi vzdělávání. Například bez jazykové či literární komunikace bychom nemohli získávat poznatky a kompetence v ostatních oblastech.³⁰ Proto jazyk a jazyková komunikace zaujímá stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím procesu a zahrnuje vzdělávací obory český jazyk a literatura, cizí jazyk a

²⁵ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2013. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [vid. 2016-09-02]. Dostupné z: <http://nuv.cz/file/433>. S. 104.

²⁶ RVP, 2013, s. 105.

²⁷ RVP, 2013, s. 110.

²⁸ RVP, 2013, s. 111.

²⁹ RVP, 2013, s. 115.

³⁰ Srovnej: (<http://kmen.uhk.cz/kmen/dvpp/MIP/mip.htm>)

další cizí jazyk. V této diplomové práci se budeme zabývat pouze oborem český jazyk a literatura a cizí jazyk, do kterého spadá německý jazyk.

Znakem absolventa základního vzdělávání je jeho dobrá úroveň jazykové kultury. Výuka jazyka vybavuje žáka znalostmi a dovednostmi, díky kterým umí vnímat různá jazyková sdělení, rozumí jim a umí na ně reagovat. Cílem je tedy podpora rozvoje komunikačních kompetencí.

Pro kvalitní jazykové vzdělání a osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání jsou nutné dovednosti ze vzdělávacího oboru **český jazyk a literatura**. Ten má komplexní charakter a je rozdělen do tří složek: komunikační a slohové výchovy, jazykové výchovy a literární výchovy, přičemž se ve výuce jejich vzdělávací obsah vzájemně prolíná.

V první složce, *komunikační a slohová výchova*, se žáci učí chápat a vnímat různá jazyková sdělení, číst s porozuměním, kultivovaně mluvit a psát. Ve vyšších ročnících se dále učí posuzovat formální stránku textu a jeho výstavbu.

V *jazykové výchově* se žáci učí spisovné podobě českého jazyka. Získávají vědomosti a dovednosti potřebné k jejímu osvojení. Tato výchova vede žáky také k logickému myšlení, které je směřuje k jasnému a srozumitelnému vyjadřování.

Poznávání základních literárních druhů či formulování vlastních názorů o přečteném díle se žáci učí v *literární výchově*, která jim mimo jiné pomáhá rozlišovat fikci od skutečnosti a vede je k rozvíjení základních čtenářských návyků a schopnosti recepce, interpretace a produkce literárního textu.

Doplňujícím oborem zařazeným RVP ZV je obor *dramatické výchovy*.³¹

Vzdělávací obor **cizí jazyk** poskytuje žákovi předpoklady pro komunikaci v jiném než mateřském jazyce. Díky znalosti cizího jazyka se snižují jazykové bariéry a žákovi se tak zvýší možnost větší úspěšnosti v osobním životě, ve studiu i při hledání budoucího zaměstnání. Stejně tak jsou vytvářeny podmínky pro spolupráci škol na mezinárodních projektech. Dále znalost jazyka umožňuje poznávat odlišné kulturní tradice a způsob života lidí jiných zemí.

³¹ RVP, 2013, s. 16.

Požadavky na vzdělávání v cizích jazycích formulované v RVP ZV vycházejí ze Společného evropského referenčního rámce pro jazyky popisující různé úrovně ovládnání cizího jazyka, přičemž se předpokládá dosažení úrovně A2.

2.3 Německý jazyk

Německý jazyk patří stejně jako např. angličtina do skupiny indoevropských germánských jazyků. Přesněji jde o západogermánský jazyk, který patří k deseti nejpoužívanějším jazykům na světě a k nejčastějším mateřským jazykům Evropské unie. Je tedy mateřtinou nebo pravidelně používaným druhým jazykem téměř 130 milionů lidí v Německu, Rakousku, Švýcarsku, Lucembursku, Belgii, Lichtenštejnsku a v italském Jižním Tyrolsku. Z tohoto důvodu se také němčina řadí mezi jazyky s největším počtem rodilých mluvčích v Evropě. Vždyť jen v Německu jím mluví okolo 80 milionů lidí. Studie z roku 2015 uvádí, že němčinu jako cizí jazyk se v současné době učí 14,5 milionu lidí.³²

Výuka cizích jazyků u nás procházela od 90. let častými změnami. Zatímco před rokem 1989 se z cizích jazyků povinně vyučoval pouze ruský jazyk, po Sametové revoluci došlo k jeho vytlačení ze škol a žáci se začali učit převážně německý a anglický jazyk. Na počátku 90. let převládala na školách němčina nad angličtinou, což může mít příčinu například v nedostatku učitelů anglického jazyka. Tato situace se však v průběhu let obrátila a dnes je na většině škol v České republice prvním vyučovacím jazykem angličtina. Němčina sice zůstává nejčastějším vyučovaným druhým cizím jazykem, žáci si ale také vybírají další cizí jazyky jako například španělštinu či francouzštinu.

Ve srovnání s angličtinou, jejíž osvojování je pro žáky poměrně jednoduché, je situace v němčině velmi odlišná. V anglickém jazyce žáci rychle dosahují výrazných úspěchů, po několika týdnech učení jsou schopni tvořit jednoduché rozhovory, rozumí řadě pokynů a umí pojmenovat značné množství věcí. V německém jazyce musí žák ke zvládnutí těchto úkonů vynaložit více úsilí. Musí si osvojit především větší množství gramatických jevů a může mít i počáteční problémy s výslovností. Pokud žák oba

³² BISCHOFF, Matthias, Eric CHAUVISTRÉ, Konstanze KLEIST a Joachim WILLE. *Fakta o Německu*. 1. Frankfurt nad Mohanem: Nakladatelství Frankfurter Societäts-Medien GmbH, 2015. S. 58.

jazyky porovná, může se stát, že jeho motivace k učení se německému jazyku poklesne, a ztrácí tak o výuku němčiny zájem. Přitom naučit se německy je stejně obtížné jako naučit se jakýkoliv jiný jazyk. Nelze totiž objektivně zhodnotit, který jazyk je snazší a který obtížnější.

Obyvatelé České republiky však mají řadu důvodů, proč se německému jazyku učit. Hlavním z nich je geografická poloha České republiky, a tím i blízký kontakt s obyvateli sousedního Německa a Rakouska. S tím souvisí i možnost, která se nabízí především obyvatelům příhraničních regionů, kteří mohou své budoucího zaměstnání hledat i za hranicemi. Dalším faktem je i to, že němčina je nejrozšířenějším mateřským jazykem v Evropě a Německo největším členským státem Evropské unie, který je současně pro Českou republiku největším a nejdůležitějším obchodním partnerem. Z tohoto důvodu hraje znalost němčiny v oblasti ekonomiky významnou roli. Obecně tedy znalost německého jazyka zvyšuje možnosti dobrého uplatnění na trhu práce. Němčina je také důležitým jazykem cestovního ruchu a jazykem vědy. Zároveň má i úzkou spojitost s dějinami naší země a umožňuje nám poznat kulturu našich sousedů.³³

³³ JANÍKOVÁ, Věra. *Výuka cizích jazyků*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. S. 138-139.

3 Euroregion Neiße - Nisa – Nysa³⁴

Pro tuto diplomovou práci je v rámci česko-německých vztahů důležitý Euroregion Nisa. Euroregion Neiße - Nisa – Nysa je regionem nacházejícím se v tzv. Trojzemí. Tímto termínem je myšlena hraniční oblast mezi Spolkovou republikou Německo, Českou republikou a Polskou republikou, kterou sdružuje organizace *Euroregion Neiße – Nisa – Nysa*. Organizace, fungující již více jak dvacet let, vznikla v roce 1991 na základě konference „Dreiländereck“³⁵ v Žitavě jako dobrovolné zájmové sdružení obcí, měst a okresů. Mezi členy euroregionu patří *Euroregion Neiße, e.V.* (Německo), *Euroregion Nisa - zájmové sdružení právnických osob* (ČR) a *Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Nysa* (Polsko).

Hlavním účelem sdružení v době svého vzniku byla podpora rozvoje oblastí formou vzájemné spolupráce, jehož hlavními cíly bylo:³⁶

- otevírání hraničních přechodů,
- rekonstrukce komunikačních spojů z důvodu prohloubení hospodářské spolupráce a kulturních a turistických vztahů,
- budování moderních telekomunikačních spojů,
- podpora vývoje a spolupráce vysokých škol,
- rozvoj cestovního ruchu,
- vytvoření podmínek pro návštěvy a kontakty obyvatel ze všech částí regionu.

Postupem času se cíle sdružení pochopitelně změnilo. V rámci Schengenského prostoru již mezi ně nepatří například otevírání nových hraničních přechodů. Obecně však sdružení stále usiluje o vytvoření společného prostoru pro přeshraniční spolupráci, ve kterém bude fungovat komunikace, výměna informací, zpracování a stanovení priorit rozvoje euroregionu. Sdružením jsou podporovány zájmy obcí a měst a aktivity jednotlivců, pokud odpovídají cílům rozvoje tohoto území. Úkolem sdružení je také uzavírání mezivládních dohod směřujících k přeshraniční spolupráci.

³⁴ Srovnej: (<http://www.ern.cz/>)

³⁵ Tj. území tří států.

³⁶ VÁVRA, J., 2012, s. 180-194.

3.1 K výuce jazyků v Euroregionu

Euroregion Nisa má tu výhodu, že je regionem, ve kterém se mísí více než dva jazyky. Většina publikací uvádí spojení tří jazyků: češtiny, němčiny a polštiny, některé k nim přidávají ještě lužickou srbštinu. Jde tedy o region, v němž se střetávají mimo čtyř jazyků, také čtyři národy a kultury. V tomto ohledu vzniká v euroregionu řada projektů zastřešujících dvojjazyčné výměnné projekty mezi školkami a školami, či školských zřízení jako jsou např. SCHOLA nebo Univerzita Nisa.

Znalost regionálních jazyků přináší výhodu i na poli hledání pracovních příležitostí. Přestože je angličtina „*univerzálním jazykem mezinárodního byznysu*“³⁷, v příhraničních oblastech má své důležité postavení i němčina. Zahraniční investoři, kteří na našem území staví firmy a vytvářejí tak pracovní příležitosti, často upřednostňují zájemce se znalostmi nejen anglického, ale i německého jazyka. Z toho důvodu je v Libereckém kraji brán větší důraz i na tento jazyk.

V rámci Trojzemí mají Češi a Poláci oproti Němcům výhodu, jelikož si navzájem rozumí a osvojení si jazyka svého souseda pro ně není takový problém. Naopak Němců se znalostí češtiny či polštiny zas až tolik nenajdeme. Ačkoliv na území Saska probíhá v omezené míře výuka těchto jazyků, o jejich výuku není ze strany žáků a především jejich rodičů takový zájem. Rodiče totiž většinou chtějí, aby se jejich dítě učilo spíše některý ze světových jazyků. V euroregionu jsou ale i přesto snahy, aby se děti učily jazyk svých sousedů. Příkladem jsou Freie Grundschule Hartou a Základní škola v Hrádku nad Nisou, kde je českým i německým dětem jedenkrát týdně umožněna společná výuka a společné hry. Co se středních škol týče, hodinová dotace výuky německého jazyka je poměrně vysoká, dle statistik pokrývá v Libereckém kraji a příhraničních oblastech cca. 40-45% výuky cizích jazyků. Dominantní roli zde hraje především liberecké Gymnázium F. X. Šaldy, kde žáci mají možnost studovat po dobu šesti let ve dvou jazycích (v čj a nj), přičemž dotace výuky němčiny je v rozsahu 9-10 hodin týdně.

V terciárním vzdělávání mohou studenti v rámci Euroregionu Nisa mimo Technické univerzity v Liberci, která nabízí studium němčiny jednak na Katedře

³⁷NEUMANNOVÁ, Helena. K významu cizojazyčných kompetencí vysokoškoláků v česko-německém příhraničí. Dílčí výsledky šetření v Euroregionu Nisa. *Grenzraum 2.0 : Kooperation und innovative Ideen im sächsisch-tschechischen Grenzraum = Příhraničí 2.0 : spolupráce a inovativní ideje v česko-saském příhraničí*. Zwickau: Förster & Borries, 2014. S. 141-148.

německého jazyka při Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické, a jednak na Katedře cizích jazyků na Fakultě ekonomické, studovat v Německu na Hochschule Zittau/Görlitz a Internationales Hochschulinstitut Zittau a v Polské Jeleni Hoře na Ekonomické univerzitě, Karkonoska Panstwowa Szkoła Wyższa a Politechnika Wroclawska. Přestože všechny univerzity mají vysoký počet absolventů, vysoké školy v Žitavě se potýkají s problémem odchodu svých absolventů po ukončení studia do ostatních spolkových zemí. To má samozřejmě vliv na úbytek kvalifikovaných vysokoškolsky vzdělaných lidí v regionu. Oproti tomu čeští a polští absolventi většinou hodlají ve svém regionu zůstat a ucházet se zde o zaměstnání.³⁸

3.2 Organizace a školské instituce v Euroregionu Nisa

V rámci euroregionu se setkáváme s organizacemi, které si kladou za cíl spolupráci všech tří příhraničních oblastí (kromě Fóra žen, které je zaměřené pouze na spolupráci s Německem), které mají zájem na poznání svého souseda, jeho kultury a především jazyka. Kromě toho jim jde i o neustálé navazování a rozvíjení mimo jiné i česko-německých vztahů. Jde o svaz škol SCHKOLA, Akademické koordinační středisko a již zmíněné Česko-německé fórum žen.

3.2.1 Svaz škol SCHKOLA³⁹

SCHKOLA je svaz partnerských škol na území příhraniční česko-německo-polské oblasti. Jde o školy německé - *Schkola Hartau*, *Schkola Oberland*, *Schkola Ostritz*, a *Schkola Jonsdorf* a české - *ZŠ Lidická v Hrádku nad Nisou*, *ZŠ Pastelka v Rumburku*, *ZŠ U nemocnice Rumburk* a *ZŠ a MŠ Bohumila Hynka Cvikov*. Z polských škol jsou členy školy - *Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5 im. Bolesława Chrobrego w Bogatyni*, *Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej – Curie w Bogatyni* a *Zespół Szkoły Podstawowej i Gimnazjum im. św. Jadwigi Śląskiej*. Přestože spolupráce škol v Trojzemí funguje již řadu let, v roce 2007 vytvořily tyto školy svaz, ve kterém společně spolupracují, snaží se poznat své sousedy a naučit se jejich jazyk. Školy se vzájemně setkávají na potkávacích dnech, pořádají se žakovské výměny a tvoří se

³⁸ NEUMANNOVÁ, H., 2014, s. 141-148.

³⁹ Srovnej: (www.schola.de)

společné projekty. Vše je realizováno dvojjazyčnou výukou, která probíhá střídavě na domácí a partnerské škole.

Jak již bylo zmíněno, v rámci Svazu škol SCHKOLA jsou realizovány mnohé zajímavé projekty specializující se na upevňování česko-německých vztahů. Pro tuto diplomovou práci byly vybrány pouze některé týkající se především výuky češtiny a němčiny.⁴⁰

Spolu ve škole, spolu za školou

Projekt realizovaný mezi ZŠ Pastelka Rumburk a Freier Schulträgerverein, e. V. Schkola, ve kterém se žáci účastnili 55 setkávání dnů a výměn zaměřených na různá témata, se uskutečnil mezi lety 2009 - 2010. Obě partnerské školy propojují standardní výuku s výukou v cizím jazyce.

Škola hrou

V roce 2011 ZŠ Lidická Hrádek nad Nisou a Schkola Hartau zorganizovali česko-německé vícedenní pobyty, setkávací dny a letní pobyt, při kterých vznikaly dvojjazyčné pracovní listy a dramatické texty pro žáky 1. stupně spolu se souborem textů český a německých písní.

Jdeme na handl

Další z projektů ZŠ Lidická Hrádek nad Nisou se uskutečnil v období mezi lety 2012 – 2013. Spolu se správou města Zittau bylo realizováno mnoho workshopů a akcí věnovaných jazyku sousedů. Při projektu mělo docházet ke zlepšení komunikace mezi českými a německými dětmi a odbourání jazykové bariéry. Slovo „handl“ bylo použito jako název projektu, přestože tato forma učení se jazyku (tj. roční pobyt dítěte v cizojazyčné rodině) již není populární.⁴¹

⁴⁰ Srovnej: (<http://www.ern.cz/index.php?D=291&cmd=33&file=Kompendium&category=16>)

⁴¹ Srovnej: (<http://www.hradek.eu/page.aspx?zaz=1666-10471>)

3.2.2 Akademické koordinační středisko (Academic Coordination Centre -ACC)⁴²

Akademické koordinační středisko se zabývá koordinací vzdělávací, vědecké a výzkumné činnosti pedagogických a odborných pracovníků vysokých škol. Jeho činnost vznikla v roce 1991 a působí v oblasti česko-německo-polského příhraničního území, tedy v Euroregionu Nisa. Mimo jiné je partnerskou vysokou školou sdruženou v ACC právě Technická univerzita v Liberci.

ACC podporuje své partnerské vysoké školy při spolupráci v pedagogické a vědeckovýzkumné činnosti, přičemž usiluje o zprostředkování kontaktů v terciární sféře s institucemi mimo Euroregion Nisa. Jeho činnost je zaměřena na podporu evropského vysokoškolského vzdělávání, přičemž vychází ze závěrů Boloňské deklarace⁴³. Pro studenty a pedagogy pořádá odborné semináře, studentská symposia, workshopy či různé soutěže.

Nejvyšším orgánem ACC je prezidium, zastoupené prezidentem, kterým je rektor Technické univerzity v Liberci prof. Dr. Ing. Zdeněk Kůs. Členy prezidia jsou zástupci partnerských vysokých škol sdružených v ACC.

ACC vydává periodikum ACC JOURNAL, o jehož vydávání se stará redakční rada s šéfredaktorkou doc. PhDr. Soňou Jandovou, Ph.D. z Technické univerzity v Liberci. Jde o mezinárodní vědecký časopis, který vznikl v roce 2009 a který vydává právě Technická univerzita. Periodikum publikuje recenzované vědecké práce, studie a příspěvky ke konferencím či výzkumným projektům. ACC JOURNAL vychází třikrát ročně, přičemž první číslo obsahuje příspěvky z oblasti přírodních věd a techniky, druhé z oblasti ekonomie a třetí z oblasti společenských věd.

⁴² Srovnej: (<http://acc-ern.tul.cz/>)

⁴³ Deklarace podepsaná v Bologni dne 19. června 1999 k vytváření evropského vysokoškolského prostoru s cílem posílit konkurenceschopnost Evropy jako vzdělávacího prostoru. Účastníci se dohodli na podpoře vzniku dvojstupňového systému mezinárodně srovnatelných závěrečných výstupů vysokoškolského vzdělávání, dále na podpoře zavádění výkonnostního posuzování podle kreditního systému (ECTS) a podpoře mobilit studentů a vyučujících. (RÝDL, K., 2004, s. 16)

3.2.3 Česko-německé fórum žen (Deutsch-tschechisches Forum der Frauen)⁴⁴

Česko-německou spoluprací se v euroregionu Nisa nezabývá jen stejnojmenná organizace, ale i například sdružení *Česko-německé fórum žen*. Toto občanské sdružení vzniklo v roce 1996 z iniciativy členek organizace Helsinki Citizens' Assembly (HCA), jejíž hlavním cílem je prohlubování a obnovování vztahů obyvatel České republiky a Spolkové republiky Německo. Z tohoto důvodu má sdružení dvě sídla zastoupená v každé ze zemí, a to v Liberci a v Berlíně. Fórum je otevřeno všem ženám, které mají zájem na procesu smíření a rozvíjení česko-německých vztahů, anebo chtějí podpořit činnost sdružení.

K aktivitám fóra patří především výměna informací, organizace společných setkání, konferencí, seminářů a projektů. V uplynulých letech se již konaly konference jako: „Útěky, likvidace a vyhnání obyvatelstva v Euroregionu Nisa. Odkud přišli? Kde zůstali?“ (2003 - v Liberci), „Aktivně proti násilí ve škole“ (2005 - v Liberci) či „Čím dříve, tím lépe pro budoucnost - Vícejazyčná výchova ve školkách“ (2006 - v Liberci). Všechny akce *Fóra žen* jsou pořádány v češtině i němčině a jsou z nich vydávány dvojjazyčné sborníky.

Jedním z důležitých témat *Fóra žen* je vícejazyčná výchova ve školkách. Podle nich je totiž důležité, aby se děti učily cizímu jazyku už v předškolním věku, nikoliv až ve škole. Na základě vědeckých výzkumů, které ukazují, že si děti v předškolním věku dokážou osvojit základy cizího jazyka nenásilnou formou, se fórum rozhodlo tímto tématem více zabývat a uspořádalo v roce 2006 v Liberci konferenci „Čím dříve, tím lépe pro budoucnost - Vícejazyčná výchova ve školkách“. Velký úspěch konference přinesl energii pro další práci a pokračování v těchto myšlenkách. V Liberci tedy bylo založeno středisko „forum lingua“, soustředící se na spojení všech aktivit české, německé a i polské strany Euroregionu Nisa.

⁴⁴Srovnej: (http://www.hcadeutschesektion.de/Helsinki_Citizens_Assembly/DTschechisches_Frauenforum/CESKO-NEMECKE_FORUM__EN/cesko-nemecke_forum__en.html)

4 Německy psaná literatura pro děti a mládež

Vzhledem k poloze města Liberce v Euroregionu Nisa je důležité, aby žáci základních škol měli přehled nejen o dílech americké či anglické literatury, ale také o literatuře, kultuře a reáliích německy mluvících zemí. Vždyť tyto státy mají k České republice velmi blízko, a proto jistě stojí za to, abychom o nich něco věděli. Jelikož v českých čítankách není německé literatuře věnováno příliš mnoho prostoru, je tato diplomová práce zaměřena na díla především německých a rakouských autorů literatury pro děti a mládež, která zcela jistě stojí za povšimnutí. Tato díla mají dále sloužit dětem jako připomenutí, že i knihy našich sousedních autorů mohou být zábavné stejně tak jako díla J. K. Rowlingové (Harry Potter), J. Kinneyho (Deník malého poseroutky) či R. Goscinyho (Malý Mikuláš).⁴⁵

Kromě literárních děl budou dále zmíněny některé koprodukční filmy, díky nimž si můžeme uvědomit, že spolupráce s Německem je nejen důležitá, ale i velmi úspěšná. Všechny níže jmenované filmy mají u českých diváků úspěch dodnes, a proto se pravidelně vrací na televizní obrazovky a do kin. Oblíbený je například film *Lucie, postrach ulice*, ve kterém se čeští žáci mohou seznámit s životem dětí v Německu a s německými reáliemi.

4.1 Vývoj německy psané literatury pro děti a mládež

V následující kapitole bude popsán vývoj německy psané literatury pro děti a mládež, přičemž bude chronologicky představen výčet autorů a jejich děl, která v daném období psali. Výčet nebude zcela podrobný, ale zaměří se na nejdůležitější autory, kterým bude v dalších kapitolách diplomové práce věnována větší pozornost.

Literární žánr literatury pro děti a mládež se v německy psané literatuře začíná objeovat až v 18. století. Do té doby děti znaly literaturu jako lidovou tvorbu, určenou původně dospělým (př. písně, pohádky, pověsti a legendy). Ve škole se však již setkávaly se slabikáři a učebnicemi, které dnes můžeme považovat za předchůdce literatury pro děti a mládež.

⁴⁵ Vybráno na základě článku Jarmily Sulovské *Děti a mládež sobě* ve sborníku *Současnost literatury pro děti a mládež* (2014, s. 135-145).

Úplně první knihou určenou mládeži byla pravděpodobně *Útěcha duše* (1778 - 1783 - *Der Seele Trost*), která obsahovala příběhy z bible, převážně o svatých a mučednících. Období humanismu a reformace se v dílech pro děti neodrazila, ale v osvícenství se již objevují časopisy (*Přítel dětí / Kinderfreund*) či čítanky určené dětem (př. Christian Gotthilf Salzmann – *Zábavy pro děti a přátele dětí - Unterhaltungen für Kinder und Kinderfreunde*). Nejvýznamnějším autorem pro děti byl na konci 18. století Joachim Heinrich Campe, k jehož dílům patří např. soubor bajek a povídek *Nová metoda, jak naučit lehkým a příjemným způsobem děti číst* (1778 - *Neue Methode, Kinder auf leichte und angenehme Weise lesen zu lehren*), či *Mladší Robinson* (1779 – *Robinson der Jüngere*).

V období romantismu najedeme v dětské literatuře díla Clemense Brentana a Achima von Arnim *Chlapcův kouzelný roh* (1806-08 – *Des Knaben Wunderhorn*), bratří Grimmů (1812 a 1814 - *Pohádky pro děti a dům / Kinder- und Hausmärchen*), nebo Gustava Schwaba *Knihy nejhezčích pověstí a příběhů pro mladé i staré* (1835 – *Die deutschen Volksbücher*). Následovníkem bratří Grimmů byl Ludwig Bechstein, který vydal sbírku *Durynské lidové pohádky* (1823 – *Thüringische Volksmärchen*).

První umělé pohádky vydal již v roce 1797 Ludwig Tieck. Jeho *Lidové pohádky* (*Volksmärchen*) obsahují kromě převyprávěných knih i jeho vlastní pohádku *Plavovlasý Eckbert* (*Der blonde Eckbert*). Do skupiny umělých pohádek také patří kniha *Louskáček a myš král* (1816 – *Nussknacker und Mausekönig*) od E. T. A. Hoffmanna či velmi početné dílo Clemense Brentana.

V 19. století bylo mnoho německých autorů ovlivněno tvorbou Christiana Andersena a vytvořili proto jemu velmi podobná díla. Příkladem jsou knihy Roberta Reinica - *Kořenová princezna* (1848 – *Wurzelprinzessin*) či, (1885 – *Wintermärchen*). Dále se objevují i ženské autorky knih pro děti a mládež. K nim patří například Rosalie Kochová (1834 - *Košík s květinami / Das Blumenkörbchen*) a především švýcarská spisovatelka Johanna Spyriová, kterou proslavily dívčí romány o Heidi (1880). Období 19. století v dětské literatuře bylo také obdobím povídek o indiánech, obdobím robinzonád, cestopisů a románů o mořeplavcích.

V době 2. světové války byla dětská literatura ovlivněna národním socialismem s tématy válečných dobrodružství a Hitlerovy mládeže. Mezi autory se však objevila snaha tvořit sociálně a politicky zaměřená díla, např. *Velká tercie* (1927 – *Der Kampf*

der Tertia) od Wilhelma Speyera či *Emil a detektivové* (1928 - Emil und die Detektive) od Ericha Kästnera.

Počátkem 70. let 20. století se v dětské literatuře objevuje aktuální téma pracovníků z cizích zemí (tzv. gastarbeiterů). Autoři se snaží vzbudit pochopení pro jejich životní situaci, které je znatelné v knihách Ursuly Wölfelové - *Šedá a zelená pole* (1970 - Die grauen und grünen Felder), Renate Welshové *Ülkü - cizí dívka* (1973 - Ülkü - das fremde Mädchen), nebo Sigrid Schusterové-Schmahové – *Státní příslušnost: řecká* (1973 - Staatsangehörigkeit: Griechisch).

Poválečné období přineslo do literatury pro děti a mládež jistý zvrat a autoři začali v dětské literatuře pracovat s tématy, která byla dříve určena jen pro dospělé. Objevují se tedy rasová témata (př. Hans Georg Noack - 1960 - *Barva kůže věc vedlejší* / Hautfarbe Nebensache), témata okrajových skupin, jako jsou drogové závislosti (př. Christiane F. – 1978 – *My děti ze stanice Zoo* / Wir Kinder vom Bahnhof Zoo), alkohol a násilí, nebo témata konfliktů se zákonem (př. Renate Welshová - 1975 - *Státní návladní žaluje* / Der Staatsanwalt klagt an). Dnes snad již neexistuje žádné téma, které by se neodrazilo v literatuře pro děti. To ovšem neznamená, že by se z literatury pro děti a mládež vytratila fantazie. Tuto kategorii zastupují například díla Otfrieda Preußlera – *Čarodějův učeň* (1971 - Krabat), Michaela Endeho - *Nekonečný příběh* (1979 - Die unendliche Geschichte), Lisy Tenznerové, Jamese Krüsse, atd.⁴⁶

Do 90. let 20. století po současnost se v literatuře často objevují příběhy z prázdnin, z přírody a venkova, dále neustále vycházejí detektivky, příběhy o zvířatech nebo příběhy z rodinného prostředí. Nabídka knih pro děti a mládež je široká a dnešní čtenář může vybírat z nepřehledného množství knih.

4.2 Vybraní autoři německy psané literatury pro děti a mládež

V předchozí kapitole jsme se dočetli o vývoji literatury pro děti a mládež. Následující kapitola postupně představí vybrané německy píšící autory, kteří tvořili literaturu pro děti a mládež v období od 19. století po současnost.

⁴⁶ ALCHAZIDU, Athena, Ivan DOROVSKÝ a Vlasta ŘEŘICHOVÁ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. S. 83-91.

Pokud se řekne: „Německy píšící autoři knih pro děti“, jistě se všem jako první vybaví pohádky bratří Grimmů. **Jakob** (1785-1863) a **Wilhelm** (1786-1859) **Grimmovi** byli významnými německými sběrateli lidových pohádek, jazykovědci a zakladatelé vědecké germanistiky. Oba studovali právo na univerzitě v Marburgu, poté pracovali jako knihovníci a roku 1840 se přestěhovali do Berlína, kde pracovali na německém výkladovém slovníku (*Deutsches Wörterbuch*). Přitom začali také sbírat německé pohádky a jako vzdělaní sběratelé stáli u zrodu uznání pohádky jako literárního žánru. To bylo v období romantismu, kdy došlo k posunu předávání pohádek z ústního vyprávění do oblasti písemnictví, přičemž se Grimmové snažili pohádky zaznamenávat přesně, a v nářečí, v němž byly vyprávěny. Bratři sbírali pohádky od roku 1806 a publikovali je v letech 1812-1815 jako třísvazkový soubor pod názvem *Dětské a domácí pohádky* (*Kinder- und Hausmärchen*)⁴⁷. Pohádky byly však kritiky pro svoji krutost a nemravnost kritizovány, proto musel Wilhelm některé části přepracovat a obzvláště drastické pohádky zcela vynechat, aby byly lépe přístupné dětskému čtenáři. Pohádky byly sesbírány především v okolí Hesenska, Mohanu a Hanau, odkud bratři pocházeli. Poslední edice pohádek vyšla v roce 1857 a obsahovala celkem 211 pohádek se zvířecí, legendární, žertovnou či kouzelnou tematikou. První české překlady pohádek se objevily už na sklonku 19. století, nynějším čtenářům je však více známý překlad Jitky Fučíkové *Pohádky bratří Grimmů* (2004) s ilustracemi Adolfa Borna.⁴⁸ V českém prostředí jsou za největší sběratele pohádek považováni Karel Jaromír Erben a Božena Němcová.

Díky své úspěšnosti se *Pohádky bratří Grimmů* staly předlohou pro mnohá filmová či televizní zpracování. Z českých jmenujme koprodukční pohádku (ČSR a NDR) *Tři oříšky pro Popelku* (1973), *Jak se budí princezny* (1977) či *Jezerní královna* (1993 - rovněž v česko-německé koprodukci) režiséra Václava Vorlíčka.⁴⁹

Na klasické lidové pohádky navázali tvůrci autorských pohádek, kteří vycházeli z lidové tradice, a dle jejího vzoru vytvářeli pohádky zcela nové. K takovýmto autorům patřil autor z období romantismu básník, prozaik, hudební skladatel, kritik a malíř **Ernst Theodor Amadeus Hoffmann** (1776-1822), který ve svých pohádkách využil

⁴⁷ Název již napovídá, že jde jednak o pohádky určené dětem, ale i těm, kteří spolu s nimi žijí v domě, tedy i dospělým. Slovo Haus- odkazuje na měšťanský dům a předznamenává, že se pohádky přestěhovaly z venkova také do měst. (BUČKOVÁ, T., 2014, s. 42)

⁴⁸ ALCHAZIDU, A., DOROVSKÝ, I., ŘEŘICHOVÁ, V., 2007, s. 363.

⁴⁹ BUČKOVÁ, T., 2014, s. 45-46.

fantastické, hrůzostrašné a mnohdy až hororové prvky stojící na pomezí reálného světa lidí a fantazie. To vše se objevuje zejména v pohádce *Louskáček a myší král* (1816), přičemž postava Louskáčka se později stala předlohou stejnojmenného baletu P. I. Čajkovského.⁵⁰

Prvním významným autorem dětské německé poezie byl **Heinrich Hoffmann** (1809-1894). Lékař, který se specializoval na psychiatrii a který při terapiích s dětskými pacienty využíval své vlastní vymyšlené příběhy.⁵¹ Z tohoto důvodu začal příběhy sepisovat a stal se básníkem, spisovatelem a ilustrátorem, jehož spisovatelskou činnost odstartovala především kniha *Ježipetr*⁵² (*Der Struwwelpeter*), kterou napsal pro svého malého syna jako dárek k Vánocům roku 1844. Jistě však netušil, že tento soubor veselých básniček doplněných humornými obrázky bude mít po vydání tak velký úspěch. Ve své době se kniha stala jednou z nejvíce překládaných a nejvydávanějších sbírek pro děti, přičemž jen v Německu vyšlo na 500 reedic. Kniha je původně určena dětem od tří do šesti let a obsahuje často drastické a varovné příběhové verše o dětech. Kromě toho jsou verše také plné černého humoru, nadsázky a ironie. Hlavní postavou je Ježipetr, jak již název napovídá, zanedbaný kluk se slámově žlutými vlasy, který se nemyje, nečeše, ani si nestříhá nehty. Sám autor ho v knize popsal takto:

*„Jéžišmarjá! Já se lekl,
Vždyť to je sám Ježipetr!
Podívej, na jeho rukou
Nehty jako drápy rostou,
Netknul se jich věčnost asi;
A co teprv jeho vlasy!
Fuj! Každý si s hnusem řekl:
Ohavný je Ježipetr!“⁵³*

Na příbězích Ježipetra a dalších dětí Hoffmann ukázal, k jakým koncům vede hříšné chování, jako například, nebude-li dítě jíst polévku, zemře, bude-li si hrát s ohněm, uhoří, bude-li si cucat palet, ustříhneme mu ho atd.⁵⁴

⁵⁰ JANÁČKOVÁ, Blanka. *Světová literatura pro děti a mládež s texty k interpretaci*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2008. S. 78.

⁵¹ ALCHAZIDU, A., DOROVSKÝ, I., ŘEŘICHOVÁ, V., 2007, s. 394.

⁵² Dle překladu Jenny Polákové také *Střapatý Petr*.

⁵³ HOFFMANN, H. *Ježipetr*. Praha: Kalich, 2004.

Hoffmanovým následovníkem byl básník, satirik, malíř a karikaturista **Wilhelm Busch** (1832-1908), jehož verše měly podobný charakter. Kniha *Max a Móríz* (1865 - Max und Moritz) je obrázková kniha obsahující 60 veršovaných příběhů, v nichž je použito odstrašujícího příkladu. S nadsázkou jsou v díle popsány pošetilé kousky dvou chlapců, jimiž komplikují život lidem kolem sebe, např. nasypou učitelů do dýmky střelný prach. V současnosti je knížka díky svému zjednodušenému obsahu a spojení s obrázkem uváděna jako předchůdce komiksu.⁵⁵ Česky vyšla kniha poprvé v roce 1959 v překladu Otokara Fischera pod názvem *Vít a Věna*, později v překladu Tomáše Kafky *Max a Mořic* a potřetí v roce 2011 v překladu Jindřicha Švehly pod názvem *Max a Móríz*.⁵⁶

Příběhy o indiánech se proslavil německý prozaik **Karel May** (1842-1912). Pocházel z chudé rodiny, pracoval jako pomocný učitel, ale jelikož se dopustil krádeže, byl mu výkon toto povolání doživotně zakázán. Později strávil ve vězení za různé podvody a majetkové delikty celkem sedm let. Po této době se začal věnovat psaní. Obliba tzv. mayovek, tedy příběhů o apačském náčelníkovi Vinnetouovi a jeho bílém bratrovi Old Shatterhandovi, zaznamenala nárůst v 60. letech 20. století, kdy podle jeho knih odehrávajících se na Divokém západě byla natočena řada filmů. Kniha *Vinnetou* byla také přeložena do více než 33 jazyků. Přestože ve svých knihách popisoval prostředí Divokého západu, Dálného východu a Orientu, jakoby je skutečně znal a navštívil, zavítal do nich až o několik let později. Cesty mu však přinesly zklamání, jelikož se lišily od jeho představ a iluzí. Ve snaze vyrovnat se s realitou napsal závěr o Vinnetouovi, *Vinnetouova závěť* (1909).

Za zakladatele nonsensové poezie v Německu je považován básník a překladatel **Christian Morgenstern** (1871-1914), který se věnoval studiu práv, národního hospodářství a filosofie. V době, kdy se léčil s tuberkulózou, se zabýval literární tvorbou. Spolupracoval s literárními časopisy, věnoval se překladatelské činnosti i vlastní tvorbě. Svoji nejznámější sbírku *Šibeniční písně* (Galgenlieder) vydal roku 1905. Sbírkou je založena na slovních hříčkách a jazykovém vtipu, a právě díky ní je spojován s nonsensovou poezií. Sbírkou sice není určena pro děti, ale hravost básní je jim

⁵⁴ POLÁKOVÁ, Jenny. Oblíbená díla německy psané literatury. In: KOUDELKOVÁ, Eva, ed. *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 2006, s. 113-120.

⁵⁵ JANÁČKOVÁ, B., 2008, s. 96.

⁵⁶ MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejvlivnější knihy*. 1. vyd. V Praze: Albatros, 2013. S. 228.

v mnohém blízká. Z poezie pro děti je známá sbírka *Malý Irmchen* (1921 - Klein Irmchen), která později vyšla pod názvem *Dětské básně* (1965- Kindergedichte). Českým čtenářům je také známá sbírka *Ferda Páv a všelijaká zvířata* (2002) o fotografování exotické zvěře v Africe. O překlady Morgensternových básní do češtiny se postaral především Josef Hiršal, dále pak Egon Bondy, Ludvík Kundera, Emanuel Frynta, Erik Adolf Saudek a další.

Dobrodružnou prózu s prvky detektivky psal prozaik, básník a žurnalista **Erich Kästner** (1899-1974), který začínal jako novinový redaktor, ale největší úspěch mu přinesla literatura pro děti. Před nástupem nacismu vyšla jeho první a zároveň nejslavnější kniha *Emil a detektivové*⁵⁷ (1928), která v roce 1933 jako jediná unikla veřejnému pálení knih. Kästner však byl zatčen a vydávání jeho knih bylo zakázáno. Jeho prvotina vznikla na popud nakladatelky Edith Jacobsohnové pro berlínské nakladatelství Williams & Co. Nakladatelství bylo velice úspěšné, vydalo např. Medvídku Pú od A. A. Milna či knihy Karla Čapka. „*Jenže mi chybí dobří němečtí autoři,*“ řekla Jacobsohnová. „*Napište knihu pro děti!*“ „*Pro všechno na světě, jak jste přišla na to, že bych to uměl?*“ řekl Kästner. „*Ve vašich povídkách často vystupují děti, víte o nich spoustu věcí. Chybí už jenom krůček. Napište jednou pouze o dětech, nýbrž taky pro děti!*“ „*To je určitě velice těžké, ale zkusím to.*“⁵⁸ Kästner se při psaní inspiroval vlastním zážitkem a do románu zakomponoval i sám sebe jako novináře, který píše o Emilově pátrání reportáž. Hlavní hrdina Emil je při cestě vlakem ke svojí babičce okraden. Podezřelého muže sleduje a přitom se seznámí s Gustavem, který Emilovi spolu se svými kamarády („detektivy“) pomáhá v pátrání. Lupič je nakonec dopaden v bance, přičemž se zjistí, že jde o hledaného bankovního lupiče. Emil se tímto činem proslaví a získá finanční odměnu.⁵⁹

Knihy byla poprvé zfilmována roku 1931 a roku 1934 Kästner napsal její pokračování - *Emil a tři dvojčata* (Emil und drei Zwillinge). První díl také vznikl jako divadelní adaptace v roce 1930, jejímž autorem byl sám Kästner, a v roce 2001 i jako

⁵⁷ V roce 1960 za ni Kästner získal Cenu Hanse Christiana Andersena.

⁵⁸ SLABÝ, Zdeněk Karel. *Se jménem Hanse Christiana Andersena.: Sborník o laureátech Ceny H. Ch. Andersena 1956-1986*. Praha: Albatros, 1989.

⁵⁹ ALCHAZIDU, A., DOROVSKÝ, I., ŘEŘIHOVÁ, V., 2007, s. 450.

muzikál. Do češtiny byla kniha přeložena Jitkou Fučíkovou a ilustrována Walterem Trierem.⁶⁰

Oblast žánru fantastické literatury zastupuje v první řadě liberecký rodák **Otfried Preußler** (1923-2013). Byl to německý prozaik a dramatik známý především jako autor knih pro děti. Preußler prožil své dětství v Liberci, kam chodil do školy. Krátce po maturitě (1942) byl povolán do armády, kde se stal velitelem roty, a ve svých jedenadvaceti letech (1944) padl do válečného zajetí, ve kterém strávil pět let. V roce 1949 byl propuštěn a odešel za svými příbuznými do Horního Bavorska, kde se oženil a měl tři dcery. V Německu vystudoval vysokou školu a stal se, stejně jako jeho rodiče⁶¹, učitelem. Později vykonával funkci ředitele národní školy a následně i rektora v Rosenheimu.⁶²

Spisovatelské činnosti se Otfried Preußler začal naplno věnovat, když opustil učitelské povolání. Svůj první úspěch zaznamenal s převyprávěním knihy *Kocour Mikeš*⁶³ od Josefa Lady. Díky jeho verzi z roku 1962 se Ladův Mikeš dostal do světa, vyšel v mnoha zemích (dokonce i v Japonsku) a byl oceněn německou literární cenou. Inspirací pro napsání vlastních děl byla Preußlerovi jeho babička Dora, ke které jezdil na prázdniny do obce Jivina u Mnichova Hradiště a která mu vyprávěla pohádky, báchorky a strašidelné příběhy, které si zamiloval a které mu byly hlavním zdrojem inspirace pro jeho vlastní tvorbu. První autorská kniha vyšla Preußlerovi v roce 1959 - *Vodníček* (Der kleine Wassermann) a za ní následovalo dalších 31 titulů. K nejznámějším a do češtiny přeloženým patří *Malá Čarodějnice* (1957 - Die kleine Hexe), *Bubu a generál*⁶⁴ (1966 - Das kleine Gespenst) a především *Čarodějův učeň* (1971 - Krabat), což je umělecky nejvýznamnější autorovo dílo pro mládež. Preußler za něj totiž roku 1972 obdržel „Německou cenu za literaturu pro mládež“ (Deutscher Jugendliteraturpreis) a nepochybně také tato kniha ovlivnila jeho získání „Ceny Hanse Christiana Andersena“.⁶⁵ Do češtiny byla kniha přeložena až roku 1996 Radovanem

⁶⁰ MANDYS, P., 2013, s. 49.

⁶¹ Matka učila dějepis a německý jazyk, otec byl učitelem v pomocné škole. (BESEDOVÁ, P., MARYŠKOVÁ, L., 2010, s. 281)

⁶² BESEDOVÁ, Petra a Lenka MARYŠKOVÁ. *Lexikon německy píšících autorů literatury pro děti a mládež*. 1. Brno: Tribun EU, 2010. S. 281.

⁶³ Německy – Kater Mikesch

⁶⁴ Přeloženo Hanou Vrbovou. V roce 1998 bylo znovu vydáno pod názvem *Strašidýlko*. (VINKLÁT, Pavel D. Otfried Preussler: německý pohádkář srdcem v Čechách. *Krkonoše. Jizerské hory*. 2013, 46 (5), s. 36-38.)

⁶⁵ NOVÁKOVÁ, Luisa (ed.). Preusslerův Krabat. In: KOUDELKOVÁ, Eva. *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Bor, 2014, s. 69-78.

Charvátém, avšak již dlouho předtím vyšlo dílo jako animovaný film Karla Zemana *Krabat-Čarodějův učeň* (1977), podle kterého pak byla pojmenována i kniha. Na základě Preußlerových předloh byl také Zdeňkem Smetanou natočen večerníček *Malá čarodějnice* či celovečerní hraný německý film *Krabat*.⁶⁶

Čarodějův učeň je románem zpracovaným podle lužicko-srbské pověsti o zlém mistrovi, čarodějovi a mlynáři v jedné osobě a jeho učni Krabatovi. Krabat je čtrnáctiletý sirotek, který se stane pomocníkem v Černém mlýně, kde vypomáhá společně s jedenácti dalšími tovaryši, již se mění v havrany. Ty učí mistr v tzv. černé škole magii a přitom jim předčítá z knihy Korator. Služba ve mlýně je nejen nelehká, ale dokonce z ní není úniku. Každý rok musí jeden z tovaryšů zemřít, čímž si mistr vykupuje svůj vlastní život, jelikož uzavřel smlouvu s ďáblem. Prokletí mladých mužů může prolomit jen láska dívky k jednomu z nich. Tou dívkou je Kantorka, která přijde o silvestrovské noci prosit o Krabatovu svobodu. Čeká ji však nelehká zkouška, poznat svého milého se zavázanýma očima mezi ostatními havrany. Kantorka Krabata pozná, jelikož z něho ucítí strach o její život. Mistr tím propadá ďáblu, mlýn shoří a tovaryši jsou propuštěni.⁶⁷

Dalším autorem próz pro děti, obsahující fantastické prvky, byl prozaik, básník, dramatik a překladatel **James Krüss** (1926-1997). Ten odstartoval svoji spisovatelskou kariéru založením časopisu *Helgoland*⁶⁸ a začal psát povídky, básně a obrázkové knihy.⁶⁹ Jeho nejslavnějším dílem pro děti se stala kniha *Tim Thaler anebo Prodaný smích* (1962 - *Tim Thaler oder das verkaufte Lachen*), ačkoliv nedostala „Německou cenu za literaturu pro mládež“ (Deutscher Jugendliteraturpreis) a ani „Cenu Hanse Christiana Andersena“ jako jeho předchozí kniha *Můj pradědeček a já* z roku 1959. Kniha je však jedním z prvních velkých příkladů fantastické povídky pro mládež v Německu. Hlavní hrdina Tim Thaler je malý chlapec s nenapodobitelným smíchem. Co mu však chybí, jsou peníze. Stejně jako mistr v Preußlerově Čarodějově učni, i zde uzavře Tim obchod s ďáblem baronem Lefuetem⁷⁰, se kterým vymění svůj smích za vyhrání každé sázky, které se zúčastní. Tím si zajistí doživotní bohatství. Podmínkou však je, že ani jeden z nich nesmí dohodu vyzradit. Timovi ale brzy dojde, čeho se

⁶⁶ Natočen k příležitosti autorových pětadesátin. (VINKLÁT, P., 2013, s. 36-38)

⁶⁷ MANDYS, P., 2013, s. 324.

⁶⁸ Název podle města, v němž se narodil.

⁶⁹ ALCHAZIDU, A., DOROVSKÝ, I., ŘEŘICHOVÁ, V., 2007, s. 486.

⁷⁰ Jde o moderní variantu paktu s ďáblem, na což odkazuje i baronovo jméno Lefuet, což pozpátku znamená Teufel, tedy ďábel. (FREUND, W., 1987)

dopustil a přemýšlí, jak svůj smích získat zpět. Příběh nakonec končí šťastně, Tim získá až se zarážející jednoduchostí svůj smích zpět, aniž by o svém obchodě někomu řekl, a tím se zbaví svého spojení s ďáblem.⁷¹

První ženskou autorkou, o které je v této práci blíže zmíněno, je rakouská spisovatelka **Christine Nöstlingerová** (1936). Nöstlingerová se narodila ve Vídni a je významnou prozaičkou, lyričkou a žurnalistkou. Známa je svými autobiografickými romány *Let', chrouste* (1973 - Maikäfer flieg!) a *Dva dny v máji* (1981 - Zwei Wochen im Mai), ve kterých malá vypravěčka prožívá konec 2. světové války ve Vídni. Jako Vídeňanka zobrazuje Nöstlingerová ve svých knihách především městskou rodinu a s oblibou pracuje s vídeňským dialektem: „*To je můj jazyk. Když ho používám, jde všechno při psaní lehčeji. A všechno plněji souhlasí.*“⁷² K nejznámějším do češtiny přeloženým knihám patří: román o rodinné problematice *Kašleme na okurkového krále* (1972 - Wir pfeifen auf den Gurkenkönig), za nějž autorka získala Německou cenu za literaturu pro mládež, a *Róza, strážné strašidlo* (1979 - Rosa Riedl Schutzgespenst). Hlavní hrdinka Nasťa, obyvatelka Vídně, se bojí večer sama doma. Na pomoc jí přijde strážné strašidlo jménem Róza Riedlová, která přišla o život v roce 1938, když chtěla pomoci svému sousedovi židovského původu. Nasťa se s Rózou spřátelí a z Rózy se dokonce stane školní strašidlo, které pomáhá dětem. Nakonec se Nasťa zbaví svých úzkostí. Za tuto knihu autorka obdržela „Rakouskou státní cenu za literaturu pro děti a mládež“ a kromě toho je také z roku 1984 laureátkou „Ceny Hanse Christiana Andersena“ za celoživotní dílo. Za svůj život již napsala více než sto knih pro děti a mládež, píše však i pro dospělé, televizi či rozhlas.⁷³

Mezi německy píšící autory řadíme i českou spisovatelku, rodačku z Olomouce, **Ivu Procházkovou** (1953). Autorka prožila dětství v Praze, studovala na gymnáziu, ale z politických důvodů týkajících se jejího otce spisovatele Jana Procházky⁷⁴ nemohla v dalším studiu pokračovat. Živila se tedy jako kuchařka či uklízečka. Důsledkem toho se spolu s manželem a dětmi rozhodla v roce 1983 emigrovat do Rakouska. Od roku

⁷¹ FREUND, Winfried. *Německá současná literatura pro děti a mládež. Témata, struktury, analýzy*. Bonn: Inter Nationes, 1987. Německo-české reflexe na pozadí jazyka, literatury a didaktiky. Editor Naděžda Heinrichová, Jana Ondráková, Thomas Fritz. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011.

⁷² Citace autorky v knize: SLABÝ, Zdeněk Karel. *Se jménem Hanse Christiana Andersena.: Sborník o laureátech Ceny H. Ch. Andersena 1956-1986*. Praha: Albatros, 1989. S. 95.

⁷³ MANDYS, P., 2013, s. 173.

⁷⁴ Spisovatel, scénárista, publicista a iniciátor reformního hnutí v 60. letech 20. století. Byl vyloučen z KSČ a systematicky pronásledován, což vedlo k jeho smrti v roce 1971. (SLADOVÁ, J., POLÁK, M., 2014, s. 121)

1986 pak žili v Německu, kde Procházková začala psát literaturu pro děti a mládež. V roce 1995 se vrátila zpět do Čech a v současné době žije v Praze, kde pracuje jako spisovatelka a scénáristka na volné noze.⁷⁵

Dílo Ivy Procházkové bylo zpočátku určeno dospělým čtenářům, pro něž psala povídky, divadelní hry a divadelní adaptace (př. *Venušín vrch* - 1976 - Der Venusberg). Úspěšná se však stala až díky tvorbě pro mládež. Své knihy publikuje česky i německy, přičemž k nejúspěšnějším mimo jiné patří *Pět minut před večeří* (1992 - Fünf Minuten vor dem Abendessen), *Soví zpěv* (1995 - Eulengesang), *Únos domů* (1996 - Entführung nach Hause), jenž byl i zfilmován (v hlavní roli Vojtěch Kotek), *Karolína* (česky 1999 - Carolina), *Myši patří do nebe* (2006 - Der große Weg der kleinen Maus), *Nazí* (2008 - Die Nackten), *Uzly a pomeranče* (2012 - Orangentage).⁷⁶

Román *Nazí* vyšel v češtině roku 2009. Procházková v něm líčí osudy několika postav, což dělá pomocí střídavých promluv a dialogů. Hlavní hrdinka Sylva, žijící částečně v Čechách a částečně v Berlíně, je výjimečná dívka, která je však vyhozena ze školy, protože do ní nechodí. Místo toho chodí plavat do řeky. Plavání totiž miluje, jelikož se při něm cítí volná a nespoutaná. Dalšími mladistvými postavami knihy jsou *Filip*, spolužák z gymnázia, *Niklas*, přítel z dětství, jeho přítelkyně *Evita*, propadávající drogám, a *Robin*, nový kamarád z Berlína. Každý z nich prožívá své příběhy a seznamuje se s problémy dospívání. Některé příběhy se v knize propojují, jiné nikoliv. *Nazí* je román o dospívání a hledání lidské identity. Název knihy je metaforou pro obtížné lidské období, ve kterém jsou mladiství citliví, neposkvrnění a ve kterém se formuje, „obléká“ jejich osobnost.⁷⁷

Za román *Nazí* Procházková obdržela cenu „Magnesia Litera“ (2010), v německé verzi knihy byla nominována na „Německou cenu za literaturu pro mládež“. Rovněž je laureátkou „Ceny Friedricha Gerstäckera“, „Ceny Astrid Lindgrenové“ či „Zlaté stuhy“ za některá další díla.⁷⁸

Dalším významným německým autorem a překladatelem pro děti a mládež je **Andreas Steinhöfel** (1962), který je znám především díky svým knihám *Střed světa*

⁷⁵ Srovnej: (<http://ivaprochazkova.com/>)

⁷⁶ SLADOVÁ, Jana a MILAN POLÁK. *Uzly a pomeranče: inspirace (nejenom) pro mladé čtenáře: Iva Procházková - přední osobnost současné literární tvorby pro děti a mládež*. In: KOUDELKOVÁ, Eva, ed. *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Bor, 2014, s. 123.

⁷⁷ MANDYS, P., 2013, s. 420.

⁷⁸ SLADOVÁ, J., POLÁK, M., 2014, s. 121.

(1998 - *Mitte der Welt*) a *Rico, Oskar a přízraky* (2008 - Rico, Oskar und die Tieferschatten), což je neoceňovanější kniha z trilogie Rico, Oskar. Autor za knihu dostal v roce 2009 „Německou cenu za literaturu pro mládež“, v roce 2013 pak cenu za souborné dílo „Gesamtwerk des Deutschen Jugendliteraturpreises“.

Knihu *Rico, Oskar a přízraky* přeložila v roce 2012 Hana Linhartová. Detektivní příběh pomalu a zvláště uvažujícího chlapce Rica se odehrává v činžovním domě v Berlíně. Ricovou jedinou náplní volného času je vysedávání na chodbě domu a pozorování sousedů. Jednoho dne se však Rico začne zajímat o situaci ve městě, týkající se únosů dětí, za které únosce požaduje 2000 eur. Z tohoto důvodu si začne šetřit peníze, kdyby se i on sám měl stát obětí únosu. V té době potká i svého prvního kamaráda Oskara, který ale hned druhý den zmizí. Ačkoliv Ricovi vše dochází poněkud pomaleji, začne po svém příteli pátrat, přičemž příběh nabude napínavosti a na konci je překvapivě rozuzlen.⁷⁹

Dalším současným autorem pro děti a mládež je rakouský spisovatel pocházející z Vídně **Thomas Brezina** (1963). Brezina patří k nejúspěšnějším a nejproduktivnějším autorům děl pro děti, kromě toho je také scénárista, televizní moderátor a producent. V roce 1978 dostal za scénář k loutkovému seriálu *Tim, Tom a Dominik* Velkou rakouskou cenu mládeže (Großer Österreichischer Jugendpreis). Úspěšný je také díky televizní sérii *Tom Turbo* o nejbáječnějším kole na světě, která běží v rakouské televizi ORF, v níž se Brezina podílí na dětském programu „Okidoki“. Mnoho jeho knih se stalo bestsellery, jsou prodávány v milionových nákladech a přeloženy do více než 35 jazyků. Brezinovy knihy slouží především jako podklady k televizním filmům, divadelním hrám, muzikálům, rozhlasovým hrám apod. Za svoje dílo byl už několikrát vyznamenán, je držitelem „Zlatého vyznamenání za zásluhy o Rakouskou republiku“ (Goldene Verdienstzeichen der Republik Österreich), jež mu v roce 2003 předal rakouský spolkový prezident Thomas Klestil. Dále je držitelem televizní ceny „Romy“ a v letech 2006 a 2007 byl zvolen nejoblíbenějším spisovatelem pro děti a mládež. V Číně jsou jeho knihy známější než Harry Potter, jelikož zde Brezinův seriál *Tygří tým* (Der Tiger Team) získal v roce 2003 čínskou národní knižní cenu. Thomas Brezina je také nositelem titulu Oficiální velvyslanec UNICEF pro Rakousko (1996), Dětský

⁷⁹ Srovnej: (<http://www.iliteratura.cz/Clanek/30533/steinhofel-andreas-rico-oskar-a-prizraky>)

profesor h. c. univerzity ve Štýrském Hradci (2004) a Andersenův velvyslanec pro Rakousko (2005).⁸⁰

Poslední autorka, která bude v této práci představena, je německá spisovatelka **Christa Pöppelmannová** (1967). Narodila se v bavorském městě Aschaffenburg, studovala dějiny a žurnalistiku v Bamberku a Mnichově, pracovala jako žurnalistka pro různé noviny a časopisy. Od roku 2000 píše populárně naučnou literaturu pro dospělé i děti. K jejím neznámějším dílům patří *Mušketýři a záhada zlatého kordu* (2008 - Die Musketiere und das Rätsel um den goldenen Degen) a *Mozart a atentát v opeře* (2008 - Mozart und das Attentat in der Oper), což je detektivní příběh odehrávající se roku 1791 ve Vídni. Hudební skladatel Wolfgang Amadeus Mozart právě komponuje svoji operu Kouzelná flétna, když v tom na něj někdo vystřelí. Hlavní hrdinka Kateřina Steinová a její přítel Amadeus Gottlieb se snaží zjistit, kdo Mozarta tak moc nenávidí, že ho chce zabít.⁸¹

⁸⁰ Přeloženo z: (<http://www.obrys-kmen.cz/archivok/?rok=2007&cis=02&cl=05>)

⁸¹ Přeloženo z: (christa-poepplmann.de)

4.3 Dětské koprodukční filmy a pohádky

V předchozí kapitole již bylo zmíněno, že mnohá díla německých a rakouských autorů byla zfilmována. Jako velmi častá předloha slouží scénáristům a režisérům pohádky bratří Grimmů. Ty zaujaly například i českou spisovatelku Boženu Němcovou, na jejíž motivy byla zfilmována pohádka *Tři oříšky pro Popelku* (německy *Drei Haselnüsse für Aschenbrödel*). Film vznikl v roce 1973

Obrázek 1: Libuše Šafránková v roli Popelky

v koprodukci Československa a NDR v režii Václava Vorlíčka. Až do dnešní doby patří *Popelka* k nejoblíbenějším a nejkrásnějším filmovým pohádkám, jež se v televizi vysílají několikrát do roka. Kromě českých herců zde zářili i němečtí herci, kteří ztvárnili například role krále (Rolf Hoppe), královny (Karin Lesch), či macechy (Carola Braunbock). Film se natáčel mimo jiné u hradu Švihov, v barrandovských ateliérech a na německém zámku Moritzburg⁸², který se díky filmu stal vysoce navštěvovaným. Na jeho schodišti se dokonce nachází maketa Popelčina střevočku.⁸³

V koprodukci s Německem se také točila řada filmů a seriálů pro děti a mládež. K neznámějším patří film scénáristy Oty Hoffmana a režiséra Jindřicha Poláka *Lucie, postrach ulice* (německy *Lucie, der Schrecken der Straße*) z roku 1984. V příběhu o šestileté Lucii a jejích dvou plastelínových kamarádů „formeláků“ se český divák může seznámit s životem Němců. Ačkoliv místo konání děje není jasně určené, soudíme, že se příběh odehrává v Německu. K tomuto určení nám pomáhají převážně západoněmecké poznávací značky a typy automobilů, které se ve filmu objevují. Také regály v obchodech jsou plné zboží, které v tehdeším Československu nebylo běžné. Dalším příkladem může být velmi rychlý příchod techniků, kteří na zavolání přijdou opravovat poškozené věci.

Typickou ukázkou ze života německých dětí je Luciin nástup do první třídy. Dívka míří do školy s aktovou a velkým kornoutem plným bonbonů, což je příznačné

⁸² Zámek leží nedaleko Drážďan.

⁸³ Srovnej: (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/16901-tri-orisky-pro-popelku/29238160723/>)

právě pro prvňáčky nastupující do německé školy. České děti sladkosti nenosívají, první školní den absolvují jen s aktovkou.⁸⁴

K dalším úspěšným koprodukčním filmům dvojice Hoffmana a Poláka patří *Pan Tau* (1969) a *Chobotnice z II. patra* (1986 - německy *Die Kraken aus dem zweiten Stock*). Jindřich Polák dále režíroval science fiction televizní seriál *Návštěvníci* (1983 - německy *Die Besucher*), kde spolupracoval také se Švýcarskem a Francií, anebo pohádkovou komedii o Domě hrůzy a jeho nezaměstnaných strašidlech *Kačenka a strašidla* (1992 - *Katja und die Gespenster*).

Z novějších česko-německých koprodukčních filmů jmenujme alespoň filmové pohádky režiséra Václava Vorlíčka *Pták ohnivák* (1997 - německy *Der Feuervogel*) a *Jezerní královna* (1998 - německy *Die Seekönigin*), či pohádku Romana Vávry *Čert ví proč* (2003 - německy *Der Teufel weiß warum*).

⁸⁴ Srovnej: (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/22104-lucie-postrach-ulice/>)

5 Německé a rakouské literární ceny za literaturu pro děti a mládež

V předchozí kapitole je již uvedeno, že mnoho zmiňovaných autorů je nositeli různých literárních cen za literaturu pro děti a mládež. V této kapitole bude pojednáno o vybraných čtyřech významných cenách za díla německy psané literatury. Jsou jimi „Cena Friedricha Gerstäckera“, „Rakouská státní cena za literaturu pro děti a mládež“, „Německá cena za literaturu pro mládež“ a „Velká cena“.

5.1 Cena Friedricha Gerstäckera (Friedrich-Gerstäcker-Preis)

Cena Friedricha Gerstäckera je nejstarší literární německou cenou. Uděluje se od roku 1947 jednou za dva roky za nejlepší dobrodružné knihy pro mládež do 12 let. Podmínkou je, že musí vyjít dva roky před dalším udílením cen. Cena je pojmenována po autorovi cestopisné literatury Friedrichu Gerstäckerovi (1816-1872) a od roku 1952 je udělována v Braunschweigu, ve městě, v němž autor strávil své mládí a i svá poslední léta. V roce 2007 tuto cenu získala Iva Procházková.⁸⁵

5.2 Rakouská státní cena za literaturu pro děti a mládež (Österreichischer Staatspreis für Kinder- und Jugendliteratur / Der Kinder- und Jugendbuchpreis)

Rakouská státní cena za literaturu pro děti a mládež je udělována od roku 1955 jednou ročně Uměleckou sekcí rakouského Úřadu spolkového kancléře (Kunstsektion des österreichischen Bundeskanzleramtes). Cena se předává za díla vydaná rakouskými nakladatelstvími a díla rakouských autorů vydaná v jiné zemi. Vyznamenána jsou čtyři díla z kategorií za nejlepší obrázkovou knihu, dětskou knihu, knihu pro mládež a populárně naučnou knihu. K vybraným nositelům této ceny patří například Vera Ferra-Mikura, Christine Nöstlingerová a Renate Welshová.⁸⁶

⁸⁵ Přeloženo z: (<http://www.braunschweig.de/friedrich-gerstaecker-preis/index.html>)

⁸⁶ Přeloženo z: (<http://www.kunstkultur.bka.gv.at/site/8104/default.aspx>)

5.3 Německá cena za literaturu pro mládež (Deutscher Jugendliteraturpreis)

Německá cena za literaturu pro mládež byla založena roku 1956 Spolkovým ministerstvem pro rodinu, seniory, ženy a mládež (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend) a uděluje ceny za díla pro děti a mládež. Cena je předávána jednou ročně a letos slaví již své šedesáté jubileum. Cílem literární ceny je posilovat dětskou osobnost a pomoci jí v orientaci na nepřehledném knižním trhu. Porota se skládá z devíti dospělých porotců a rozhoduje o udělení cen v oblastech obrázkových knih, dětských knih, knih pro mládež a populárně naučných knih. Cena pro každou oblast je 10 000 eur, která mohou být rozdělena mezi autory, ilustrátory a překladatele. Kromě finanční odměny vítězové získají také sošku zobrazující postavu děvčátka *Momo* od Michaela Endeho. K nejznámějším nositelům této ceny patří Otfried Preußler, Christine Nöstlingerová, Iva Procházková, Andreas Steinhöfel atd. V letošním roce budou ceny předávány v pátek 21. října na Frankfurtském knižním veletrhu.

Nezávisle na dospělé porotě existuje od roku 2003 také mládežnická porota (Jugendjury), která se skládá ze šesti čtenářských klubů Spolkové republiky Německa (tj. cca. 100 mladých porotců). Porota vybírá knihy vydané předešlého roku a nominuje šest titulů pro každou z již zmíněných kategorií.

Další cenou spadající pod *Německé ceny za literaturu pro mládež* je tzv. *Mimořádná cena* (Der Sonderpreis) za autorské souborné dílo. Cena se předává od roku 1991 jednou ročně a to ve výši 12 000 eur. Jejími nositeli jsou Ursula Wölfelová (1991) či Andreas Steinhöfel (2003) a mnoho dalších.⁸⁷

5.4 Velká cena (Großer Preis)

Velkou cenu uděluje jednou ročně ve výši 5000 eur *Německá akademie pro literaturu pro děti a mládež* (Deutsche Akademie für Kinder- und Jugendliteratur) za celoživotní literární nebo grafické dílo či za dílo vědecké, publicistické či literárně pedagogické. Cena se uděluje od roku 1976 a jejími nositeli jsou mimo jiné Michael Ende, Otfried Preußler, James Krüss či Renate Welshová.⁸⁸

⁸⁷ Přeloženo z: (<http://www.djlp.jugendliteratur.org/>)

⁸⁸ Přeloženo z: (<http://www.akademie-kjl.de/34/preise/>)

II. Praktická část

Jak je možno propojit český a německý jazyk v hodině českého jazyka a literatury můžeme vidět v praktické části diplomové práce, jejímž cílem je tvorba pracovních listů, které jsou navrženy pro žáky všech ročníků druhého stupně základní školy. Pracovní listy nebyly otestovány v reálné výuce, slouží pouze jako návrh a doporučení učitelům českého jazyka a literatury k zařazení německých autorů a jejich děl do výuky. Kromě pracovních listů jsou také sestaveny metodické listy pro učitele.

Celkem bylo vytvořeno šest pracovních a metodických listů, z nichž jeden je zaměřen na jazykovou výchovu a ostatní na výchovu literární. Tématem jazykové výchovy jsou přejatá slova z německého jazyka, tématem hodin literární výchovy je vždy jeden německy píšící autor a jedna jeho kniha. Pořadí pracovních a metodických listů je následující: *Thomas Brezina - Případ pro tebe a Klub tygrů - Utajená laboratoř, Slova přejatá z německého jazyka, Christa Pöppelmannová - Mozart a atentát v opeře, Otfried Preußler - Čarodějův učeň, básně Christiana Morgensterna a Iva Procházková - Nazi.*

Každý pracovní list je zaměřen na mezipředmětové vztahy češtiny a němčiny, přičemž se do nich prolínají i jiné předměty jako např. výtvarná výchova, dějepis, zeměpis a další. V pracovních listech se často pracuje s ukázkami (českými i německými) z knih, na jejichž základě mají žáci správně odpovědět na dané otázky.

Pro práci s pracovními listy není podmínkou znalost německého jazyka, avšak může to být výhodou. Všechna cvičení a úkoly se dají zvládnout i bez znalosti němčiny.

6 Návrh hodiny literární výchovy č. 1

6.1 Metodický list

Téma: THOMAS BREZINA - *Případ pro tebe a Klub tygrů - Utajená laboratoř*

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace – Literární výchova

Cílová skupina: Žáci 6. ročníku základní školy

Výukový cíl: Seznámení se s autorem a jeho knihou

Výchovný cíl: Diskuse o pokusech na zvířatech

Metody a formy výuky: Práce s textem, samostatná práce, práce ve dvojicích, hromadná výuka

Mezipředmětové vztahy: Německý jazyk, přírodopis, výtvarná výchova

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, kompetence k řešení úkolů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

Motivace: Rozluštění šifry

Pomůcky: Pracovní list, tabule, sešity

Časová dotace: 45 minut

Pokyny pro učitele:

1. Úvodní motivace: Učitel napíše na tabuli následující větu.

řotarobal ánejatU ahink ej ynidoh ínšend metaméT

Žáci mají za úkol rozluštit tuto šifru. Až se jim to podaří, učitel se zeptá, jak k řešení došli.

Řešení: Tématem dnešní hodiny je kniha *Utajená laboratoř*. Věta je napsána pozpátku.

2. Dále se učitel může zeptat: „Četl někdo už tuto nebo nějakou jinou knihu ze série *Případ pro tebe a Klub tygrů*? Znáte autora Thomase Brezina?“

Poté učitel vypráví o životě a díle autora a ukáže žákům jeho fotografii. Důležité informace o Brezinovi dostanou žáci na lístečcích, které si vlepí do sešitu.

Thomas Brezina

(*30. 1. 1963 ve Vídni)

Thomas Brezina je rakouský spisovatel, scénárista, televizní moderátor a producent, který patří k nejúspěšnějším a nejproduktivnějším autorům děl pro děti a mládež. Úspěšný je také díky televizní sérii *Tom Turbo* a svému působení v dětském televizním programu televize ORF „Okidoki“. Thomas Brezina je také držitelem mnoha literárních a televizních cen, nositelem titulu Oficiální velvyslanec UNICEF pro Rakousko,

Obrázek 2: Thomas Brezina

Dětský profesor h. c. univerzity ve Štýrském Hradci a Andersenův velvyslanec pro Rakousko. K nejznámějším dílům patří série knih *Případ pro tebe a Klub tygrů*, *Penny a sedm bílých tlapek*, *Expedice Kolumbus* a mnoho dalších.

3. Učitel rozdá žákům pracovní listy. Žáci budou pracovat samostatně dle pokynů učitele.
4. Jelikož každý člen Tygří party má v knize svůj medailonek, vyplní žák údaje také o sobě. Jako inspirace mohou žákovi sloužit informace o Patrikovi.
5. Poté, co žáci vyplní své medailonky, přečtou je svému sousedovi z lavice. Následně učitel vybere několik žáků, kteří své údaje přečtou nahlas před celou třídou.
6. Učitel bude žáky dále motivovat: „Nyní jste všichni členy Tygří party a vaším úkolem je správně vyplnit pracovní listy. Nejprve si každý sám přečte ukázkou č. 1 a odpoví na otázky 1-2.“ V úkolu č. 2 se žáci mají zamyslet nad pokračováním příběhu. Své návrhy zapíší do pracovního listu. Učitel chodí mezi lavicemi a žákům pomáhá. Na pokyn učitele vybraní žáci představí své návrhy. Může vzniknout i diskuze.
7. Ukázka č. 2. Žáci si přečtou ukázkou, která jim dá odpovědi na předchozí otázky. Následně vyplní úkoly 3-4. Opět proběhne rozhovor nad návrhy pokračování příběhu a tím, co se dočetli v ukázce č. 2. Učitel dále klade doplňující otázky, na jejichž základě má dojít k diskusi na téma „pokusy na zvířatech“: „Co je to pokusná laboratoř? Co se v ní dělá? Je podle vás správné testovat různé přípravky na zvířatech?“

8. Ukázka č. 3. Žáci si přečtou ukázku a odpoví na otázky 5-7. Odpovědi budou hromadně zkontrolovány učitelem.
Řešení úkolu č. 5 - Uwe, Lenny
Řešení úkolu č. 6 - B) ve sklepě
Řešení úkolu č. 7. - psi, králíci, kočky
9. Učitel může naznačit, jak příběh bude pokračovat. Konec však neprozrazuje. Pracovní list by měl žáky motivovat, aby si přečetli celou knihu sami doma.
10. Zadání úkolu č. 8. Dle zbylého času nakreslí žáci obrázek v hodině nebo za domácí úkol.

6.2 Pracovní list

Tohle jsem já:

Jméno:..... -

.....jako.....

Moje přednosti:.....

.....

Moje slabiny:.....

.....

Co mě nejvíc baví:.....

.....

Co mě vytáčí:.....

.....

Moje motto:.....

Přidej se k našemu Klubu Tygrů!

JMÉNO: Patrik - silný jako tygr

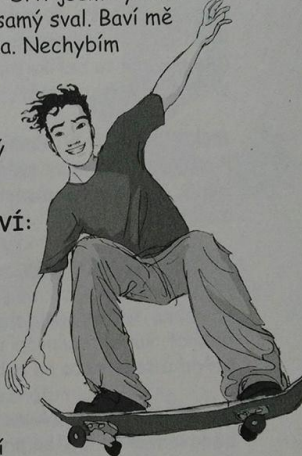
MOJE PŘEDNOSTI: Dřív jsem byl dost tlustý, ale teď jsem samý sval. Baví mě fotbal a lehká atletika. Nechybím u žádné legrace.

MOJE SLABINY: Občas nejsem takový hrdina, jak vypadám.

CO MĚ NEJVÍC BAVÍ: Přestávky ve škole, můj králíček Benny, skákání padákem, pizza, ledový čaj, vtipy a srandičky.

CO MĚ VYTÁČÍ: nefér hra a chrápání

MOJE MOTTO: Plnou parou vpřed!

Obrázek 3: Ukázka z knihy Případ pro tebe a Klub tygrů - Utajená laboratoř

Ukázka č. 1

„Vezmu si tě s sebou domů,“ rozhodl se Patrik. V novinách existovala rubrika, v níž se zveřejňovaly zprávy o zaběhlých domácích zvířatech. Podívá se po nich, jestli někdo nepostrádá králíka.

Zatímco se vracel ke kolu, zmocnil se ho opět ten nepříjemný pocit. Zastavil se a zkoumavě se rozhlédl. Někdo tu byl, i když Patrik nikoho neviděl.

Už už chtěl zavolat: „Haló, je tu někdo?“, ale pak si to rozmyslel. Raději co nejrychleji zmizí.

1. Které zvíře Patrik našel v lese?

2. Jak podle tebe pokračoval příběh dál? Byl v lese ještě někdo další? Pokud ano, co mohl Patrikovi udělat? Napiš svoje návrhy.

Ukázka č. 2

„Mám jedno podezření, ale vůbec se mi nelíbí,“ začal Luk. „Ten králík vypadá, jako by utekl z nějaké pokusné laboratoře.“

„Cože?“ vyskočila Biggi. „Takové věci ještě dneska existují?“

„Bohužel ano,“ povzdychl si Luk. „A to, co Patrik vypráví, nasvědčuje tomu, že máme co do činění se zakázanou laboratoří. Proč by ho jinak někdo málem zabil a za každou cenu mu vyrval králíka z náruče?“

3. Co se stalo Patrikovi?

4. Vypiš, které postavy vystupují v ukázce?

Ukázka č. 3

Do sklepa odtud vedly úzké a strmé schody. Děti musely otevřít další dvojce kovové dveře, silně polstrované, a teprve pak se dostaly do tajné pokusné laboratoře.

Byla to protáhlá místnost se studenými kovovými klecemi. V každé z nich seděl pes nebo kočka. Psi rozrušeně štěkali, kočky žalostně mňoukaly...

„Týrání zvířat!“ zděsila se Biggi. „Určitě je kradli po celém okolí.“...

„Musí to okamžitě vidět policie. Tentokrát je máme!“ Biggi se triumfálně otočila, ale v tu ránu by se v ní krve nedořezal. Zůstala stát jako zkamenělá s ústy otevřenými pro němý výkřik.

Za dveřmi stál Uwe, přes rameno mu dovnitř nakukoval vyšší Lenny.

„Nejdřív je zamkneme,“ zaslechli ještě Biggi s Patrikem a pak se dveře zabouchly.

5. Na základě ukázky napiš, jak se jmenovali muži, kteří kradli zvířata.

6. Kde se nacházela pokusná laboratoř?

- a) na půdě
- b) ve sklepě
- c) v kůlně

7. Která všechna zvířata byla v laboratoři zavřena? Zakroužkuj správné odpovědi.

slepice psi křečci želvy králci papoušci kočky

8. Nakresli, jak si představuješ tajnou pokusnou laboratoř.

7 Návrh hodiny literární výchovy č. 2

7.1 Metodický list

Téma: CHRISTA PÖPPELMANNOVÁ - *Mozart a atentát v opeře*

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace – Literární výchova

Cílová skupina: Žáci 7. ročníku základní školy

Výukový cíl: Seznámení se s autorkou a její knihou

Výchovný cíl: Diskuze nad problematikou atentátu a zbraní

Metody a formy výuky: Práce s textem, poslech skladby, samostatná práce, hromadná výuka

Mezipředmětové vztahy: Německý jazyk, hudební výchova, dějepis, zeměpis

Průřezová témata: Mediální výchova, multikulturní výchova,

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, kompetence k řešení úkolů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

Motivace: Poslech skladby *Malá noční hudba* od W. A. Mozarta

Pomůcky: Pracovní list, výpočetní technika, německo-český slovník, sešity

Časová dotace: 45 minut

Pokyny pro učitele:

1. Úvodní motivací pro žáky bude přehrání Mozartovy známé skladby *Malá noční hudba*.⁸⁹ Žáci si na videu také prohlédnou portréty hudebního skladatele.
2. Kniha Christy Pöppelmannové *Mozart a atentát v opeře* byla zadána jako povinná četba. Žáci by tedy její obsah měli znát. Učitel však doplní informace k autorce a ke knize, které žákům rozdá k vlepění do sešitů.

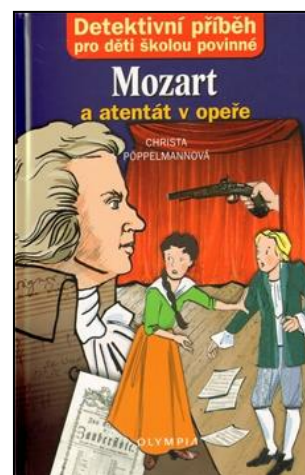
⁸⁹ Dostupné z: (<https://www.youtube.com/watch?v=8VjWxFZJchk>)

Christa Pöppelmannová

(*17. 5. 1967 v Aschaffenburgu)

Christa Pöppelmannová vystudovala dějiny a žurnalistiku v Bamberku. Nejprve se zabývala prací pro různé noviny a časopisy a od roku 2000 píše populárně naučnou literaturu pro dospělé i děti. K jejím neznámějším dílům patří kromě knihy *Mozart a atentát v opeře* také kniha *Mušketýři a záhada zlatého kordu*.

Stručný obsah knihy: Jde o detektivní příběh odehrávající se roku 1791 ve Vídni. Do města přijíždí hlavní hrdinka, dvanáctiletá Kateřina, která zde hledá svého otce, ředitele divadla Freihaus. V divadle se seznámí se známým hudebním skladatelem Wolfgangem Amadeemem Mozartem, na nějž jednoho dne někdo vystřelí. Kateřina spolu se svým přítelem hledají viníka, ale sami se přitom dostanou do nebezpečí. Nakonec se vše vyřeší, pachatel je vypátrán a Kateřina získá novou rodinu, u které bude moci žít a pokračovat ve studiu na škole.

Obrázek 4: Obal knihy *Mozart a atentát v opeře*

3. Učitel dále vysvětlí pojem detektivka a probere s dětmi problematiku konfliktů a zbraní. Příklady otázek: Je správné na někoho střílet ze zbraně? Patří zbraně do divadla? Jakými jinými způsoby můžeme řešit konflikt?
4. Diskuze nad přečteným textem: Líbila se vám kniha? Věděli jste odpovědi na otázky za textem? Četli jste někdy podobný typ detektivní knihy? Pokud ano, jak se kniha jmenovala?
5. Učitel rozdá žákům pracovní list, ve kterém samostatně vypracují cvičení 1-4. Správné odpovědi budou hromadně zkontrolovány učitelem.
6. Vybraní žáci přečtou nahlas úryvek z knihy. Poté všichni žáci nejprve sami doplní do pracovních listů odpovědi na otázky šest a sedm. Následně na ně bude odpovězeno hromadně třídou a učitelem.
7. Zadáni úkolu č. 8. Žáci buď na základě přečteného textu odvodí, o jaká česká slova se jedná, nebo k překladu použijí slovník. Následně v češtině vysvětlí, co

daná slova znamenají. (*Řešení:* der Kullissenschieber – kulisák, der Attentäter-
atentátník)

8. Zadání úkolu č. 9. „Víte, co je to přímá řeč? Víte, jak se značí? Vezměte si tužky a přímou řeč v textu podtrhněte.“
9. Kontrola úkolu č. 9. „Které osoby v ukázce mluví v přímé řeči?“

7.2 Pracovní list

1. Ve kterém městě se příběh odehrává? _____
Kterého státu je to hlavní město? _____
2. Charakterizuj hlavní hrdinku Katku.
3. Napiš, jaké informace ses z knihy dozvěděl (a) o životě Wolfganga Amadea Mozarta.
4. Které další hudební skladatele znáš? Napiš jejich jména.

5. Přečti si následující úryvek z knihy:

„Wolfgangu!“ vykřikl Emanuel Schikaneder s úlevou. „Musíš nám pomoci!“

I přes velké pracovní vytížení byl Mozart ochoten ihned za dirigenta zaskočit. Katka byla ten večer hrozně rozčilená. Kdo by to byl řekl, že bude jednoho dne stát spolu s Wolfgangem Amadeem Mozartem na jednom jevišti? Také publikum obdařilo dirigenta velkým potleskem. Ale co to bylo? Katka náhle zcela jasně uviděla, jak se zpoza opony vysunula ruka s pistolí a zamířila na Mozarta. Katka vykřikla a myslela si, že každým okamžikem zaslechne výstřel, ten však zanikl v nadšeném potlesku téměř osmi set diváků, stejně jako její výkřik. Mozart stál v hlubokém předklonu na okraji jeviště. Byl zasažen? V příštím okamžiku se však přestal uklánět a opět se narovnal. Katka si s úlevou oddechla. Přesto ale běžela k Mozartovi, hned jak se zatáhla těžká červená opona před jevištěm. „Pane Mozarte, nestalo se vám něco? Nejste postřelen?“ volala znepokojivě.

Mozart na ni zmateně hleděl. Zdálo se, že ani ostatní si ničeho nevšimli. Když jim Katka vyprávěla, co se stalo, vzbudila pouze nedůvěřivé reakce. Všichni se domnívali, že se jí asi jen něco zdálo. Kdo by jen tak střílel na Mozarta? Navíc tady v divadle.

Ale Katka trvala na svém: „Viděla jsem to zcela jasně, tamhle byla pistole!“

„Tady! Tady je!“ vykřikl náhle Theo z opačné strany jeviště.

Všichni se k němu obrátili a zvědavě se ptali: „Pistole?“

„Ne, kulka!“ vysvětlil Theo. „Zaryla se tady do toho trámu!“

Tak přece měla jen Katka pravdu! Všichni teď mluvili jeden přes druhého.

„Kam ten atentátník uprchl?“ křičel Theo. „Musíme ho chytit.“

Jeden z kulisáků si skutečně všiml muže, který proběhl těsně kolem něj. Byl však zaměstnán svými tažnými lany a všiml si jen toho, že neznámý měl na sobě široký černý plášť a že běžel k zadnímu východu.

6. O čem úryvek pojednává?

7. Jaké postavy v úryvku vystupují?

8. Na základě přečtené ukázky: a) přelož slova do češtiny.

b) vysvětli, co slova znamenají.

der Kullissenschieber -

der Attentäter-

9. Vyhledej v textu přímou řeč a věty podtrhni.

8 Návrh hodiny literární výchovy č. 3

8.1 Metodický list

Téma: OTFRIED PREUSSLER - *Čarodějův učeň*

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace – Literární výchova

Cílová skupina: Žáci 7. – 8. ročníku základní školy

Výukový cíl: Seznámení se s autorem a jeho knihou

Výchovný cíl: Co je mocnější než všechna kouzla?

Metody a formy výuky: Práce s textem, samostatná práce, práce ve dvojicích, hromadná výuka

Mezipředmětové vztahy: Německý jazyk

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického člověka, multikulturní výchova, mediální výchova

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, kompetence k řešení úkolů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

Motivace: Hra „šibenice“, ukázka z filmu Krabat: Čarodějův učeň

Pomůcky: Pracovní list, výpočetní technika, tabule, sešity, kniha *Čarodějův učeň*

Časová dotace: 45 minut

Pokyny pro učitele:

1. Uvedení práce s textem hrou „šibenice“. Hledaná slova jsou OTFRIED PREUSSLER. Učitel klade doplňující otázky: „Víte, kdo to byl?“ Jaké knihy napsal?“
2. Kniha *Čarodějův učeň* byla zadána jako povinná četba. Žáci by tedy její obsah měli znát. Učitel však vypráví o životě a díle autora. Žáci si provedou zápis do sešitů.

Otfried Preußler

(*20. 10. 1923 v Liberci – 18. 2. 2013 v Prien am Chiemsee)

Otfried Preußler, rodák z Liberce, byl německý prozaik, dramatik a především autor knih pro děti. Za války byl povolán do armády, kde strávil několik let ve válečném zajetí. Po svém návratu žil se svou rodinou v Horním Bavorsku, kde pracoval jako učitel. Známý je svým převyprávěním knihy *Kocour Mikeš* od Josefa Lady a především svými autorskými knihami. Mezi nejznámější patří *Vodníček*, *Malá Čarodějnice*, *Bubu a generál* a *Čarodějův učeň*.

Obrázek 5: Otfried Preußler

3. Učitel pustí žákům krátkou ukázkou (cca pět minut) z filmu *Krabat: Čarodějův učeň*, aby je motivoval k řešení úkolů v pracovním listu.

Odkaz na film: <https://www.youtube.com/watch?v=d6BNuRob4SA>

4. Práce s pracovními listy. Učitel rozdá každému žákovi pracovní list a do lavice také výtisk knihy *Čarodějův učeň* (pokud si ho žáci sami nepřinesli), který mohou při řešení úkolů používat. Žáci začnou vypracovávat cvičení č. 1. Učitel poté klade doplňující otázku: „Podle čeho jste poznali správné odpovědi?“

Řešení úkolu č. 1

Ukázka:	A	B	C
1. rok		X	
2. rok			X
3. rok	X		

4. Zadání a kontrola otázky č. 2. Scéna se nachází v závěru knihy na str. 255-256. Učitel klade doplňující otázku: „Jakou roli hraje láska při vysvobození Krabata?“
5. Zadání a kontrola otázek č. 3 a 4.

Řešení úkolu č. 3: Mistr -Meister, Jura -Juro, Stašek - Staschko, Lyško -
Lyschko, Vítek - Witko, Andruš - Andrusch

Řešení úkolu č. 4: Tonda, Hanzo, Michal, Merten, Petr, Kito, Kubo, Loboš

6. Zadání a kontrola otázek č. 5-7. Žák zakroužkuje vždy jednu správnou odpověď.

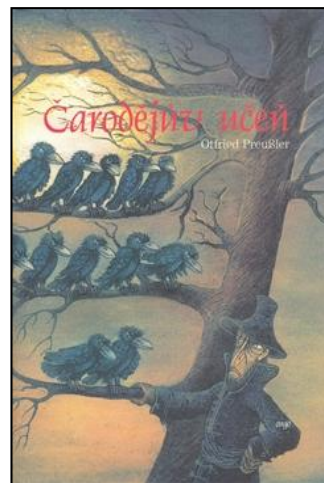
Řešení úkolu č. 5: B – vedoucí pracovník (práci vykonávali např. Tonda, Hanzo)

Řešení úkolu č. 6: C – Korator, Moc pekel

Řešení úkolu č. 7: A – na Nový rok. Důvod, proč musel jeden z chlapců zemřít:
Mistr a ďábel mají úmluvu, na jejímž základě je každý rok ďáblovi obětován
jeden z chlapců, aby Mistr mohl omládnout.

7. Práce ve dvojicích: Každý žák si vybere podle něj nezajímavější část knihy a převypráví její obsah sousedovi. Učitel prochází mezi lavicemi a kontroluje, o jakých událostech z knihy žáci mluví. Poté budou jednotliví žáci vyvoláváni a po částech bude převyprávěn celý děj knihy. Vytisknutý stručný obsah knihy si vlepí do sešitů.

Stručný obsah knihy: Čarodějův učeň je román o zlém čaroději a jeho učni Krabatovi. Krabat se stane jedním z dvanácti pomocníků v Černém mlýně, kde se v tzv. černé škole učí magii. Na každý Nový rok však musí jeden z učedníků zemřít, vysvobodit ho může jen láska. Krabata vysvobodí jeho milá Kantorka, která ho pozná mezi havrany, protože cítila, že o ni má Krabat strach. Kletba je tak prolomena, čaroděj propadne ďáblu a učedníci jsou propuštěni.

Obrázek 6: Obal knihy
Čarodějův učeň

8.2 Pracovní list

1. Označ křížkem, z jakých částí knihy (1., 2., 3. rok) jsou vybrány následující úryvky.

Ukázka:	A	B	C
1. rok			
2. rok			
3. rok			

Ukázka A:

K večeru, už přicházela tma, se dostavila Kantorka do mlýna, oděná jako ke svatému přijímání, s bílým šátkem na čele. Přijal ji Hanzo a zeptal se jí, co ji sem přivádí. Chtěla mluvit s mlynářem.

„Mlynář jsem já.“

Mistr odstrčil mládence stranou, vykročil k ní, v černém kabátě a s třírohým kloboukem, obličej bílý jako křída.

„Co chceš?“

Ukázka B:

Mistr naznačil Krabatovi, aby ho následoval. Beze slova svítil hochovi na cestu po dřevěných schodech na půdu, kde spala mlynářská chasa. Ve svitu svíčky rozeznal Krabat dvanáct nízkých prkenných lůžek se slamníky, šest na jedné straně uličky, šest na druhé; vedle každého lůžka stála skříňka a stolička ze smrkového dřeva.

Ukázka C:

Když si tak Krabat Vítka prohlížel – jak byl vyzáblý a usmrkaný-, bylo mu jasné, že to s těmi třemi léty, o něž podle Michala zestárl, musela být pravda – a že si toho měl dávno všimnout, sám: na hlase, na těle, na síle, i na tom, že mu od začátku zimy vyráželo na bradě a lících jemné chmýří, nenápadné, a přece, když si přes ně přejel prsty, jasně je cítil.

2. Jak je možné, že Kantorka vysvobodí Juru zcela bez použití kouzel? Najdi tuto scénu v knize a popiš ji svými slovy.

3. Spoj česká a německá jména chlapců ze mlýna.

Mistr	Juro
Jura	Witko
Stašek	Meister
Lyško	Andrusch
Vítek	Lyschko
Andruš	Staschko

4. Vypiš, kteří další chlapci se v knize objevovali?

5. Zakroužkuj, kdo je to stárek?

- a) starý pán
- b) vedoucí pracovník
- c) mlynář

Kterí z chlapců vykonávali pozici stárka? Napiš jejich jména.

6. Zakroužkuj, jak se jmenovala kniha, ze které Mistr chlapcům předčítal kouzla?

- a) Kantorka
- b) Lexikon čar a kouzel
- c) Korator, Moc Pekel

7. Zakroužkuj, který den v roce musel jeden z chlapců zemřít?

- a) na Nový rok
- b) na Velikonoce
- c) na Štědrý den

Uved' důvod, proč musel vždy jeden chlapec zemřít?

9 Návrh hodiny literární výchovy č. 4

9.1 Metodický list

Téma: BÁSNĚ CHRISTIANA MORGENSTERNA

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace – Literární výchova

Cílová skupina: Žáci 8. - 9. ročníku základní školy

Výukový cíl: Seznámení se s autorem a jeho básněmi

Výchovný cíl: S úsměvem jde všechno lépe

Metody a formy výuky: Práce s textem, poslech písně, samostatná práce

Mezipředmětové vztahy: Německý jazyk, výtvarná výchova

Průřezová témata: Mediální výchova, multikulturní výchova,

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, kompetence k řešení úkolů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

Motivace: Píseň *Veverka* od skupiny Chinaski

Pomůcky: Pracovní listy, výpočetní technika, sešity

Časová dotace: 45 minut

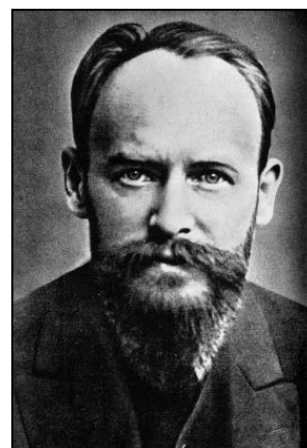
Pokyny pro učitele:

1. Představení autora a vysvětlení pojmu nonsensová poezie učitelem. Žáci si poté učiní zápis do sešitů.

Christian Morgenstern

(6. 5. 1871 v Mnichově – 31. 3. 1914 v Meraně v Itálii)

Christian Morgenstern byl básník, překladatel a zakladatel nonsensové poezie v Německu. Studoval práva, národní hospodářství a filosofii. Jeho nejznámější sbírkou se staly *Šibeniční písně* z roku 1905. Z poezie pro děti jmenujme sbírky *Malý Irmchen* či *Ferda Páv a všelijaká zvířata*. Morgensternovy básně jsou často překládány. O českou podobu básnickových veršů se zasloužili mimo jiné Josef Hiršal, Egon Bondy, Ludvík Kundera, nebo Emanuel Frynta.

Obrázek 7: Christian Morgenstern

2. Úvodní motivace: Přehrání písničky Veverka od skupiny Chinaski z internetového odkazu, rozdání pracovního listu č. 1. Žáci sledují text a poslouchají písničku. Učitel klade doplňující otázky: „O čem písnička pojednává?; Co jsou to klepy?“
3. Vybraný žák přečte nahlas Morgensternovu básničku *Dva kořeny* v němčině, jiný žák přečte dva české překlady.
4. Otázka učitele: „Které verše jsou příkladem nonsensu?“
5. Zadání a zodpovězení úkolu č. 1.
6. Zadání úkolu č. 2. Společná kontrola úkolu a diskuze nad nalezenými společnými vlastnostmi a odlišnostmi.
7. Doplňující otázky kladené učitelem: „Který z překladů se podle vás nejvíce podobá originálu? Svůj názor zdůvodni.“
8. Rozdání pracovního listu č. 2. Každý žák si přečte básničku *Trychtýře* v němčině i v češtině. Učitel klade otázky: „Porozuměli jste básni? Dokážete shrnout její obsah? Co mají básničky společného a co odlišného?“
9. Zadání a zodpovězení úkolu č. 1.
10. Zadání úkolu č. 2. Žáci hledají synonyma k daným slovům.
11. Zadání úkolu č. 3. Žáci vysvětlí, co je kaligram, a vyjmenují další české i světové autory, kteří kaligramy psali. Případně mohou žáci uvést i názvy známých kaligramů. Učitel však poznamená, že Morgenstern není typickým autorem kaligramů a že tato básnička je u něj pouhou výjimkou.
12. Úkol č. 4. Samostatná práce: Žák vymyslí vlastní básničku, kterou napíše jako kaligram. Pokud žák nevymyslí vlastní básničku, může přepsat některou z básní v čítance.

9.2 Pracovní list č. 1

Poslechněte si píseň Veverka od skupiny Chinaski a porovnejte její text s Morgensternovým originálem a dalšími českými překlady.

Chinaski Veverka

Dva kořeny kdes pod jedlí do mechu tiše usedly.
O tom co v špičkách šumí les, popovídat si chtějí dnes.
Dva kořeny kdes pod jedlí ke klepům z lesa usedly.
Dva kořeny kdes pod jedlí do mechu tiše usedly.
Co do vrcholků vítr vnes, zde dole přijde na přetřes.
Dva kořeny kdes pod jedlí ke klepům z lesa usedly.

Dva kořeny kdes pod jedlí do mechu tiše usedly.
O tom co v špičkách šumí les, popovídat si chtějí dnes.
Dva staré lesní kořeny hovoří nudou mořeny.
Veverka teta stoletá punčochy zatím doplétá.
Veverka pro ty starochy v korunách plete punčochy.
(<https://www.youtube.com/watch?v=eHSsDrVhmM8>)

Die zwei Wurzeln

Zwei Tannenwurzeln groß und alt
unterhalten sich im Wald.

Was droben in den Wipfeln rauscht,
das wird hier unten ausgetauscht.

Ein altes Eichhorn sitzt dabei
und strickt wohl Strümpfe für die zwei.

Die eine sagt: knig. Der andre sagt: knag.
Das ist genug für einen Tag.

Christian Morgenstern

V lese

Dva staré lesní kořeny
hovoří, nudou mořeny.

Co zašumí ve vrcholech,
to dole skřípe zuby ech.

Veverka při tom, ať tak dím,
punčochy teplé plete jim.

Dí jeden: knig. A druhý: knag.
Což dost je pro den takjaktak.

Vladimír Holan

Dva kořeny

Dva kořeny se pod jedlí
ke klepům z lesa sesedly.

Co do vrcholků vítr vnes,
zde dole přijde na přetřes.

Veverka, teta stoletá,
punčochy přitom doplétá.

Knik, pípne ten a knak zas ten.
A vystačí s tím celý den.

Josef Hiršal

1. Kolik má báseň slok a veršů?

2. Vypište, čím se liší Holanův a Hiršalův překlad od originálu? Co mají společné?

9.3 Pracovní list č. 2

Christian Morgenstern: Die Trichter

Zwei Trichter wandeln durch die Nacht.

Durch ihres Rumpfs verengten Schacht

fließt Weiss Mondlicht

still und heiter

auf ihren

Waldweg

u. s.

w.

Emanuel Frynta: Trychtýře

Dva trychtýře jsou noční tmou.

A trupů úzkou průlinou.

jim luna slévá

světlo stále

na cestu

lesem

a. t.

d.

Egon Bondy: Trychtýře

Dva trychtýře se nocí berou

Zúženou jejich trupu děrou

měsíční světlo

tiše stále

proudí na

cestu

a. t.

d.

1. Kolik má báseň veršů?

2. Vysvětli následující slova:

průlina -

luna -

trup -

3. Co je kaligram? Kteří další autoři psali kaligramy?

4. Vymysli vlastní kaligram.

10 Návrh hodiny literární výchovy č. 5

10.1 Metodický list

Téma: IVA PROCHÁZKOVÁ - *Nazí*

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace – Literární výchova

Cílová skupina: Žáci 9. ročníku základní školy

Výukový cíl: Seznámení se s autorkou a její knihou

Výchovný cíl: Uvědomění si, že pubertou prochází každý jedinec

Metody a formy výuky: Práce s textem, samostatná práce, skupinová práce

Mezipředmětové vztahy: Německý jazyk

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, kompetence k řešení úkolů, kompetence komunikativní

Motivace: Práce s obálkou knihy

Pomůcky: Pracovní list, úryvek českého textu knihy, rozstříhané úryvky německého textu, německo-český slovník, sešity

Časová dotace: 45 minut

Pokyny pro učitele:

1. Učitel ukáže žákům obal knihy *Nazí*. Žáci zkusí navrhnout, proč se kniha takto jmenuje a o čem asi pojednává. Učitel může žákům trochu pomoci a prozradit, že název knihy je metaforou k dospívání. „Co se za touto metaforou skrývá? Proč je podle vás člověk v pubertě tzv. nahý? “
2. Učitel představí žákům život a dílo autorky a ve stručnosti povypráví o knize *Nazí*. Žáci si poté učiní zápis do sešitů.

Iva Procházková

(*13. 6. 1923 v Olomouci)

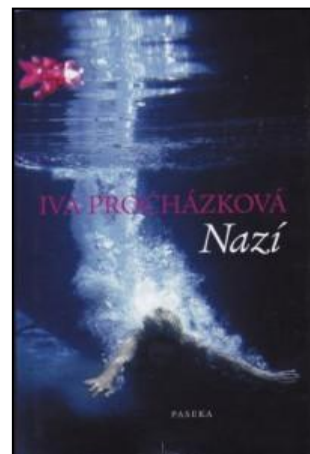
Iva Procházková je německy píšící autorka knih pro děti a mládež. Dětství prožila v Praze, v roce 1983 však z politických důvodů emigrovala do Rakouska. Od roku 1995 opět žije v Čechách a žíví se jako spisovatelka a scénáristka. Procházková je také držitelkou mnoha významných ocenění, např. Magnesia

Obrázek 8: Iva Procházková

Litera. K jejím nejznámějším knihám patří *Pět minut před večeří*, *Únos domů*, *Karolína*, *Nazí*, *Uzly a pomeranče* a další.

Stručný obsah knihy: Román *Nazí* líčí osudy několika mladých lidí. Hlavními postavami jsou Sylva, Filip, Robin, Niklas a Evita. Každý z nich prožívá svá trápení a starosti s obdobím dospívání, přičemž se některé jejich osudy vzájemně protínají. K ústředním problémům hlavních hrdinů patří nepochopení rodičů, problémy ve škole, láska či drogy.

Obrázek 9: Obal knihy *Nazí*

3. Samostatná práce s textem a pracovním listem.
4. Žáci obdrží úryvek z knihy, který si přečtou (viz příloha 1 - Úryvek z knihy *Nazí*).
5. Zadání úkolu č. 1. Žák jedním až dvěma slovy vyjádří téma přečteného úryvku.
6. Zadání úkolů č. 2 a 3. Žák shrne obsah úryvku, vypíše postavy a charakterizuje hlavní hrdinku.
7. Zadání úkolu č. 4. Žák podtrhává v textu výrazy či věty, kterými dle jeho názoru Sylva vyjadřuje své pocity.
8. Zadání úkolu č. 5.
9. Společná kontrola správných odpovědí učitelem. Nad jednotlivými řešeními mohou vzniknout diskuze, každý žák může říct svůj názor. K úkolu č. 5 může učitel položit doplňující otázky: „Co je podle vás puberta? Jak ji vy sami prožíváte?“
10. V druhé části hodiny se žáci budou zabývat skupinovou prací s německým textem. Žáci se rozdělí do skupin po čtyřech. Každá skupina dostane rozstříhaný text (viz příloha 2 - Úryvek z knihy *Die Nackten*), jehož části má složit, tak jak jdou za sebou. K řešení úkolu může být nápomocná česká verze textu.
11. Žáci porovnají oba texty. Tučně vytištěné výrazy vyhledají v českém překladu a doplní je do tabulky. S pomocí slovníku doplní do tabulky vlastní překlad.
Řešení vlastního překladu: chytré hlavy, v intelektuálním prostředí, otevřít zadní dveře/vrátka, a, a, a,...

10.2 Pracovní list

1. Na základě přečteného textu se pokus zformulovat téma úryvku.
2. Popiš, o čem úryvek pojednává.
3. Které postavy v úryvku vystupují? Charakterizuj hlavní hrdinku.
4. V textu podtrhni věty, v nichž jsou vyjádřeny Sylviny pocity.
5. Shrň v několika větách, jak otec charakterizuje pubertu.

Skupinová práce

Porovnejte tučně vtištěné výrazy z německého textu s českým překladem. Jak je přeložila autorka? Jak byste je přeložili vy?

	Autorčin překlad	Můj překlad
schlaue Köpfe		
in intellektuellen Umgebung		
Hintertür offen		
und, und, und ...!		

11 Návrh hodiny jazykové výchovy

11.1 Metodický list

Téma: SLOVA PŘEJATÁ Z NĚMECKÉHO JAZYKA

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace - Jazyková výchova

Cílová skupina: Žáci 6. - 7. ročníku základní školy

Výukový cíl: Prohloubení učiva o slovech přejatých

Výchovný cíl: Uvědomění si podobností českých a německých slov, mnohá slova používáme i v češtině

Metody a formy výuky: Samostatná práce

Mezipředmětové vztahy: Německý jazyk

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, multikulturní výchova

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, kompetence k řešení úkolů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

Motivace: Cvičení č. 1 - zvířecí citoslovce

Pomůcky: Pracovní list

Časová dotace: 45 minut

Pokyny pro učitele:

1. Učitel zopakuje teorii k tématu přejatých slov a zdůrazní, že dnešní hodina se bude věnovat pouze slovům přejatým z německého jazyka.
2. Učitel rozdá žákům pracovní listy.
3. Jako motivace slouží úkol č. 1. Nejprve se učitel žáků zeptá, co je to citoslovce a každý žák uvede vlastní příklad. Poté si žáci prohlédnou obrázky zvířat a řeknou, jaké zvuky vydávají. Citoslovce zapíší do pracovního listu a přiřadí k nim německou variantu z nabídky.

Řešení: pes – wau-wau, kočka – miau-miau, včela – summ-summ, kráva – muuh, ovce – mäh

4. Zadání úkolu č. 2. Žáci spojí, která česká a německá slova k sobě patří a podtrhnou slova nespisová. Učitel klade doplňující otázky: př. „Víš, co slova znamenají a kdy se používají?“

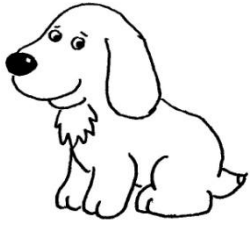
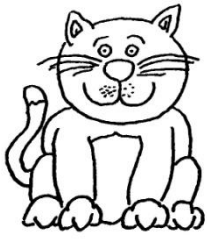
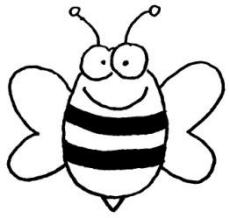
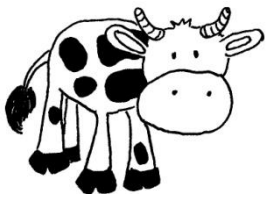
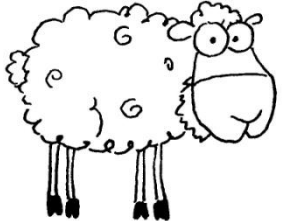
Řešení: a) knedlík – Knödel, špacír – Spaziergang, flaška – Flasche, malíř – Maler, kšeft – Geschäft, šnytílek – Schnittlauch, štafle – Staffel, b) špacír, flaška, kšeft, šnytílek

5. Zadání úkolu č. 3. Žáci přeloží německá slova do češtiny.
6. Zadání úkolu č. 4. Žáci podtrhnou přejatá slova z němčiny.
Řešení: blok, barva, fajfka, hejtman, šnek
7. Učitel se zeptá žáků: „Máme ve třídě někoho s německým příjmením? Znáte osobně někoho, kdo má německé příjmení? Píše se česky nebo německy?“ Žáci vyplní úkol č. 5.
8. Zadání úkolu č. 6. „Kdy se výraz Pfi Teufel používá?“

11.2 Pracovní list

1. Doplň, jaký zvuk vydávají zvířata, která jsou na obrázcích:

německé zvuky: mäh, wau-wau, summ-summ, miau-miau, muuh

	české citoslovce	německé citoslovce
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____

Obrázek 10: Vlastní tvorba

2. Spojovačka: a) Spoj slova, která k sobě patří.

b) Podtrhni nespisovná česká slova.

knedlík	Geschäft
špacír	Staffel
flaška	Schnittlauch
malíř	Knödel
kšeft	Flasche
šnytlík	Spaziergang
štafle	Maler

3. Přelož následující německá slova do češtiny:

die Brille -

die Polizei -

die Schraube -

der Bus -

die Terrasse -

die Rosine -

die Rakete -

4. Podtrhni slova, která jsou přejata z němčiny.

barva, blok, bonbón, fajfka, festival, hejtman, klub, šnek

5. Uveď různá příjmení, která se mohou psát německy i česky. Př. Schwarz – Švarc.

6. Co znamená v češtině německý výraz *Pfui Teufel!*?

Závěr

Otázka česko-německých vztahů patří k často diskutovaným tématům, kterým je třeba věnovat pozornost. Diplomová práce se zabývá nejen těmito vztahy, ale také vztahy mezipředmětovými. Spojení českého a německého jazyka ve výuce češtiny je velmi zajímavé, a proto cílem práce bylo vytvořit pracovní listy, v nichž tyto vztahy budou propojeny.

Začátek teoretické části diplomové práce je věnován historii česko-německých vztahů od vzniku Československé republiky roku 1918. Výklad pokračuje představením situace v Československu po příchodu Hitlera, což znamenalo rozpad republiky na základě tzv. mnichovské dohody. Ta zapříčinila změny v počtech obyvatel Sudet, které v té době opustilo přes 400 000 Čechů. V poválečných letech se situace mezi Čechy a Němci obrátila a k odsunu byli donuceni tentokrát Němci. Zážitky společného soužití obou národností jsou popsány v následující podkapitole, v níž pamětníci vzpomínají na spokojená léta předválečná, v nichž se jezdilo na výměny, ale i na léta válečná a poválečná, na která už tak dobré vzpomínky nemají.

Druhá kapitola je věnována mezipředmětovým vztahům a jejich definicím. Dále jsou zmíněna průřezová témata a vzdělávací oblast jazyk a jazyková komunikace. Pozornost je věnována i západogermánskému jazyku, němčině, která patří k deseti nejpoužívanějším jazykům na světě.

V mezipředmětových vztazích češtiny a němčiny hraje důležitou roli také Euroregion Nisa. Stejnojmenná organizace, která spojuje státy v tzv. Trojzemí, vznikla v roce 1991. K jejím hlavním cílům patří mimo jiné rozvoj cestovního ruchu a vytvoření podmínek pro návštěvy a kontakty obyvatel ze všech částí regionu. Tato oblast má tu výhodu, že sdružuje kromě tří zemí také tři jazyky, kterým se mohou obyvatelé vzájemně učit. K tomu přispívají výměnné projekty mezi školkami a školami, či školská zřízení jako je např. SCHOLA.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na německy psanou literaturu pro děti a mládež, jejíž historie sahá až do 18. století, kdy se začínají objevovat první časopisy a čítanky určené dětem. Kapitola dále obsahuje chronologický výčet autorů a jejich děl. Další

podkapitola se blíže věnuje vybraným německy píšícím autorům a představuje jejich nejvýznamnější díla. Závěrem jsou zmíněny česko-německé koprodukční filmy.

Mnozí z autorů, kterým byla věnována čtvrtá kapitola, dostali za své knihy četná ocenění, která představuje kapitola s názvem *Německé a rakouské literární ceny za literaturu pro děti a mládež*. Nejznámější cenou je *Německá cena za literaturu pro mládež*, která je udělována již od roku 1956 a jejími nositeli jsou i dva čeští rodáci Otfried Preußler a Iva Procházková.

Praktická část spočívá ve vytvoření pracovních listů pro výuku českého jazyka a literatury s využitím mezipředmětových vztahů češtiny a němčiny. Pro pracovní listy bylo vybráno pět autorů a jedna jejich kniha, na jejímž základě byly vytvořeny úkoly a cvičení. Vybrané knihy mají sloužit žákům jako motivace k přečtení dalších děl od německy píšících autorů. Šestý pracovní list se věnuje jazykové výuce a jeho tématem jsou slova přejatá.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

ALCHAZIDU, Athena, Ivan DOROVSKÝ a Vlasta ŘEŘICHOVÁ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007.

BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, 2002.

BESEDOVÁ, Petra a Lenka MARYŠKOVÁ. *Lexikon německy píšících autorů literatury pro děti a mládež*. 1. Brno: Tribun EU, 2010.

BISCHOFF, Matthias, Eric CHAUVISTRÉ, Konstanze KLEIST a Joachim WILLE. *Fakta o Německu*. 1. Frankfurt nad Mohanem: Nakladatelství Frankfurter Societäts-Medien GmbH, 2015.

BREZINA, Thomas. *Utajená laboratoř*. Překlad Dagmar Steidlová. Ilustrace Naomi Fearn. Praha: Fragment, 2016. Klub Tygrů.

BRUKNER, Josef a Petr KOMERS. *Morgenstern v Čechách: 21 proslulých básní ve 179 českých překladech 36 autorů*. Praha: Vida vida, 1996.

BUČKOVÁ, Tamara. Cesta pohádek bratří Grimmů k českým čtenářům. In: KOUDELKOVÁ, Eva, ed. *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Bor, 2014, s. 37-50.

ČADÍLEK, Miroslav, STEJSKALOVÁ, Pavla. *Didaktika praktického vyučování II*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

FREUND, Winfried. *Německá současná literatura pro děti a mládež. Témata, struktury, analýzy*. Bonn: Inter Nationes, 1987. Německo-české reflexe na pozadí jazyka, literatury a didaktiky. Editor Naděžda Heinrichová, Jana Ondráková, Thomas Fritz. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011.

HAHNOVÁ, Eva. *Od Palackého k Benešovi: německé texty o Češích, Němcích a českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014.

HOFFMANN, Heinrich. *Ježipetr*. Praha: Kalich, 2004.

- JANÁČKOVÁ, Blanka. *Světová literatura pro děti a mládež s texty k interpretaci*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2008.
- JANÍKOVÁ, Věra. *Výuka cizích jazyků*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011.
- KOŘÍNEK, Miroslav. *Didaktika základní školy*. 2. upr. vyd. Praha: SPN, 1987.
- KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005.
- MACHÁČEK, Pavel. *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*. Vyd. 1. Praha: Aventinum, 2002.
- MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejvlivnější knihy*. 1. vyd. V Praze: Albatros, 2013.
- NEUMANNOVÁ, Helena. K významu cizojazyčných kompetencí vysokoškoláků v česko-německém příhraničí. Dílčí výsledky šetření v Euroregionu Nisa. *Grenzraum 2.0: Kooperation und innovative Ideen im sächsisch-tschechischen Grenzraum = Příhraničí 2.0 : spolupráce a inovativní ideje v česko-saském příhraničí*. Zwickau: Förster & Borries, 2014, s. 141-148.
- NOVÁKOVÁ, Luisa. Preusslerův Krabat. In: KOUDELKOVÁ, Eva, ed. *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Bor, 2014, s. 69-78.
- PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhnání: jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008.
- POLÁKOVÁ, Jenny. Oblíbená díla německy psané literatury. In: KOUDELKOVÁ, Eva, ed. *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 2006, s. 113-120.
- PÖPPELMANN, Christa. *Mozart a atentát v opeře. Detektivní příběh pro děti školou povinné*. Ilustrace Bettina Weisl. Praha: Olympia, 2011.
- PREUSSLER, Otfried. *Čarodějův učeň*. Praha: Knižní klub, 1996.
- PROCHÁZKOVÁ, Iva. *Die Nackten: Roman*. 3. Aufl. Düsseldorf: Sauerländer, 2009.
- PROCHÁZKOVÁ, Iva. *Nazí*. Praha: Paseka, 2009.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013.

SLABÝ, Zdeněk Karel. *Se jménem Hanse Christiana Andersena.: Sborník o laureátech Ceny H. Ch. Andersena 1956-1986*. Praha: Albatros, 1989.

SLADOVÁ, Jana a Milan POLÁK. Uzly a pomeranče: inspirace (nejenom) pro mladé čtenáře: Iva Procházková - přední osobnost současné literární tvorby pro děti a mládež. In: KOUDELKOVÁ, Eva, ed. *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Bor, 2014, s. 121-131.

STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích: 1948-1989*. 1. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993.

SULOVSÁ, Jarmila. Děti a mládež sobě. In: KOUDELKOVÁ, Eva, ed. *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Bor, 2014, s. 135-146.

Tisíc let česko-německých vztahů: Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: Panevropa, 1995.

VÁVRA, Jaroslav. Budoucnost Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa (ERN) v jinakosti nebo odlišnosti? *Regionální identita a transnacionální prostory ve středovýchodní Evropě*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 180-194.

VINKLÁT, Pavel D. Otfried Preussler: německý pohádkář srdcem v Čechách. *Krkonoše. Jizerské hory*. 2013, 46 (5), s. 36-38.

Internetové zdroje

ADAMOVIČ, Bohumila. Steinhöfel, Andreas: Rico, Oskar a přízraky. *ILiteratura.cz* [online]. 2012 [vid. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/30533/steinhofel-andreas-rico-oskar-a-prizraky/>

Akademické koordinační středisko v Euroregionu Nisa [online]. [vid. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://acc-ern.tul.cz/>

Česko-německé fórum žen [online]. [vid. 2016-03-23]. Dostupné z: http://www.hca-deutschesektion.de/Helsinki_Citizens_Assembly/DTschechisches_Frauenforum/CESKO-NEMECKE_FORUM__EN/cesko-nemecke_forum__en.html

Der Kinder- und Jugendbuchpreis. *Bundeskanzleramt Österreich: Kunst und Kultur* [online]. Bundeskanzleramt, 2015 [vid. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.kunstkultur.bka.gv.at/site/8104/default.aspx>

Deutscher Jugendliteraturpreis [online]. Arbeitskreis für Jugendliteratur e. V., 2016 [vid. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://www.djlp.jugendliteratur.org/>

ERN [online]. 2012 [vid. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.ern.cz/>

FILMY v češtině. Krabat: Čarodějův učeň. In: *Youtube* [online]. 10. 3. 2015 [vid. 2016-06-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=d6BNuRob4SA>

Friedrich-Gerstäcker-Preis. *Braunschweig: Die Löwenstadt* [online]. Stadt Braunschweig, 2015 [vid. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://www.braunschweig.de/friedrich-gerstaecker-preis/index.html>

Christa Pöppelmann [online]. [vid. 2016-04-10]. Dostupné z: christa-poepelmann.de

Iva Procházková [online]. [vid. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ivaprochazkova.com/>

KLOUDOVÁ, Barbora. W. A. Mozart – Malá noční hudba. In: *Youtube* [online]. 18. 3. 2012 [vid. 2016-05-27]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=8VjW XFZJchk>

Kompendium přeshraničních projektů 2007 - 2013. *ERN* [online]. 2012 [vid. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.ern.cz/index.php?D=291&cmd=33&file=Kompendium&category=16>

LIŠKA, Jaroslav. Plodný spisovatel pro děti. *Obrys-kmen* [online]. 2007, 7(2) [vid. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.obrys-kmen.cz/archivok/?rok=2007&cis=02&cl=05/>

Lucie, postrach ulice. *Česká televize* [online]. 2016 [vid. 2016-05-23]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/22104-lucie-postrach-ulice/>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2013. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [vid. 2016-09-02]. Dostupné z: <http://nuv.cz/file/433>.

Mezipředmětové vztahy / Integrovaná výuka / Projekty [online]. [vid. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://kmen.uhk.cz/kmen/dvpp/MIP/mip.htm>

Mezipředmětové vztahy - malé zamyšlení nad terminologií. *MŠMT* [online]. [vid. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/9647/?file=9647&lang=2>

Preise. *Deutsche Akademie für Kinder- und Jugendliteratur e. V.* [online]. [vid. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.akademie-kjl.de/34/preise/>

Projekt Jdeme na handl. *Hrádek nad Nisou* [online]. [vid. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.hradek.eu/page.aspx?zaz=1666-10471/>

RÝDL, Karel. Akreditační systém v Německu a Boloňská deklaráce. *Aula* [online]. 2004, 12 (3), 16-18 [vid. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.csvs.cz/aula/clanky/04-2004-3-akreditacni-system.pdf>

SELIGA, Jakub. Veverka. In: *Youtube* [online]. 3. 8. 2012 [vid. 2016-05-30]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=eHSsDrVhmM8/>

Thomas Brezina [online]. [vid. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.thomasbrezina.com/>

Tři oříšky pro Popelku. *Česká televize* [online]. 2016 [vid. 2016-05-23].

Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/16901-tri-orisky-pro-popelku/29238160723/>

Seznam příloh

Příloha 1 - Úryvek z knihy Nazí	88
Příloha 2 - Úryvek z knihy Die Nackten.....	90

Přílohy

Příloha 1 - Úryvek z knihy Nazi

Český překlad knihy⁹⁰

„Budu se snažit,“ řekne. „Tentokrát fakt, tati.“

„Já vím.“

„Ale co když stejně pohořím?“

„Jak to myslíš?“

„Určitě jsou tam samý děsně chytrý mozky. Třeba jim nebudu stačit. Nebo v tom úžasným, sofistikovaným prostředí prostě nevydržím a zdrhnu.“

„Připravuješ si ústupovou cestu na Aljašku nebo na Sibiř?“

„Chci vědět, co bys dělal, kdybych se tu jednoho krásnýho dne uprostřed vyučování najednou objevila.“

„Podepsal bych ti omluvenku.“

„Tati!“ Dopáleně vyskočí. „Myslíš, že seš jedinej, kdo je v krizi? Nepíšu o tom sice knihu, ale poslední dobou si kladu dost zásadní otázky, pokud sis nevším!“

„Promiň.“ Udělá na ni zkroušenou grimasu. „Co je to za otázky?“

„Všechno možný. Třeba předurčenost k samotě. Každodenní kolaterální ztráty. Rozštěpenost. Vliv velikosti prsou na ženskou psychiku. Alternativa rozumu. Člověk jako množina zlomků... atd.!“

Cítí, jak jí hoří obličej. Konejšivý vliv noční přírody už vysublimoval. Je napjatá a rozjitřená. Stovky bolavých témat jí víří v hlavě. Bez užitku. Bez přestávky. A o kolika problémech vůbec neví! Kolik beznaděje na světě každou vteřinu přibývá a nevede z toho žádná cesta! Jaký má smysl stát v kuchyni a klábosit, čekat na matku, přemístit se do Berlína, do Míšně či kamkoli jinam, učit se, vydělávat peníze, platit si zdravotní pojištění, mít rodinu, přivést na svět děti, bát se o ně... V čem je smysl? Kde je záruka, že to všeho má sebemenší význam? Že to není jen hemžení v písku, náhodné a zmatené, které příští vlna spláchně?

„Já jsem tak nešťastná!“ Po žhavých tvářích jí tečou slzy. Jsou horké, vůbec nechladí.

„Nic nevím, tati! Ničemu nerozumím!“

Otec ji k sobě přitáhne, mlčky jí hladí po vlasech, hřbetem ruky jí osušuje tváře.

⁹⁰ PROCHÁZKOVÁ, I., 2009, s. 27-29

„Já taky ne,“ šeptá. „Je mi to čím dál míň jasný.“

„Čím dál míň? To nemyslíš vážně!“ Vzepře se jeho hladící ruce. „Bude ti šestapadesát! Myslela jsem, že v tvém věku je to naopak lepší! Že jsi to základní pochopil!“

„Co je to základní?“

„Tati!“ vykřikne zoufale. „Copak takhle se dá existovat?“

Otec proti ní sedí s nachýlenými rameny.

„Víš, v pubertě...“ začne a opět zmlkne. Dívá se na ni pohledem soucitného lékaře, který zvažuje, zda pacientovi sdělit diagnózu, kterou si sám není stoprocentně jistý. Konečně se přece jen odhodlá.

„Puberta je zvláštní stav. Neopakovatelný. V pubertě je člověk nahej, takže se ho všechno přímo dotýká. Ten dotyk vzrušuje a bolí zároveň. Jenže to trvá krátce. Až moc krátce,“ vzdychne a odmlčí se. Hodiny na zdi potvrzují jeho slova. Každé tiknutí je úder razítka. Orazítkované vteřiny jsou prošlé a ty, na které razítko dosud nedopadlo, nehotové. Co je mezi nimi? Co zbývá?

„Jak stárneš, oblíkáš se,“ otcův hlas se vlomí do stereotypu hodinového stroje. „Nabaluješ na sebe další a další vrstvy a ty tě znecitlivujou. Kdyby lidi, celá naše společnost zůstala obnažená, museli bychom si nejdřív všichni padnout kolem krku a pak spáchat hromadný harakiri. Náhradní řešení mě nenapadá.“

„Ty už se obnaženej necítíš?“

Otec pomalu, sklesle zavrtí hlavou.

„Možná těch vrstev na sobě nemám tolik, ale ucítit skutečnej, nezprostředkovanéj dotyk je pro mě spíš zázrak.“

„Takže tohle všechno... co teď prožívám... přejde?“

„Nejspíš jo. Bohužel.“

Netváří se jako guru, který má patent na pravdu. Říká, co si myslí, a říká to se smutkem. Neví, kudy kam. Píše *Stavby v nás* a bloudí v nich. Poslouchá zprávy a vrtí hlavou. A co ona? Je předem odsouzená ke stejné bezmoci?

Pevně ho obejmě.

„Víš co, tati?“ řekne a snaží se, aby její hlas zněl jako matčin. Optimisticky. Činorodě.

„Ohřeju si ten bramborák.“

Příloha 2 - Úryvek z knihy Die Nackten

Německý originál ⁹¹

„Ich werde mir Mühe geben“, sagt sie. „Diesmal echt, Papa.“

„Ich weiß.“

„Aber was, wenn ich trotzdem versage?“

„Wie meinst du das?“

„Dort sind bestimmt lauter tierisch **schlaue Köpfe**. Vielleicht kann ich da nicht mithalten. Oder ich halte es in der wunderbaren, **intellektuellen Umgebung** einfach nicht aus und hau ab.“

„Hältst du dir eine **Hintertür offen** – nach Alaska oder Sibirien?“

„Ich will wissen, was du machen würdest, wenn ich eines schönen Tages, mitten in der Unterrichtszeit, einfach hier auftauchen würde.“

„Ich würde dir eine Entschuldigung schreiben.“

„Vater!“ Aufgebracht springt sie auf. „Glaubst du, du bist der Einzige, der eine Krise hat? Ich schreibe zwar kein Buch darüber, aber in der letzten Zeit stelle ich mir ziemlich grundlegende Fragen, falls du es nicht gemerkt hast!“

„Entschuldige.“ Er zieht eine reumütige Grimasse. „Was sind das für Fragen?“

„Alles Mögliche. Zum Beispiel die Vorherbestimmtheit zum Alleinsein. Jeden Tag zusätzliche Verluste. Gespaltenheit. Der Einfluss der Brustgröße auf die Psyche der Frau. Die Alternative des Verstands. Der Mensch als Menge von Bruchteilchen ... **und, und, und ...!**“

Sie spürt wie ihr Gesicht brennt. Der beruhigende Einfluss der nächtlichen Natur war längst verdampft. Sie ist gespannt und aufgebracht. Hunderte schmerzhaft Themen gehen ihr durch den Kopf. Ohne Nutzen. Ohne Unterbrechung. Und von wie vielen Problemen weiß sie gar nichts! Jede Sekunde wächst die Hoffnungslosigkeit auf dieser Erde und es führt kein Weg hinaus! Welchen Sinn hat es, in der Küche zu stehen, zu labern, auf Mutter zu warten, nach Berlin zu ziehen, oder nach Meißen, oder sonst wohin, zu lernen, Geld zu verdienen, Krankenversicherung zu zahlen, Kinder zur Welt zu bringen, Angst um sie zu haben ... Wo ist der Sinn? Wo ist die Garantie, dass alles

⁹¹ PROCHÁZKOVÁ, I., 2009, s. 27-29

irgendeine Bedeutung hat? Dass es nicht nur ein zufälliges und verwirrtes Gewusel im Sand ist, das von der nächsten Welle weggespült wird?

„Ich bin so unglücklich!“ Tränen kullern ihr über die glühenden Wangen. Sie sind heiß, kühlen nicht. „Ich weiß nichts, Papa! Ich versteh nichts!“

Vater zieht sie an sich, schweigend streicht er ihr über die Haare, mit dem Handrücken wischt er ihr die Wangen trocken.

„Ich auch nicht“, flüstert er. „Ich versteh immer weniger.“

„Immer weniger? Das meinst du nicht ernst!“ Sie bäumt sich gegen die streichelnde Hand auf. „Du wirst bald sechsfünfzig! Ich habe gedacht, in deinem Alter ist es besser! Dass du das Grundlegende begriffen hast!“

„Was ist grundlegend?“

„Papa!“, ruft sie verzweifelt. „Kann man denn so existieren?“

Der Vater sitzt ihr mit hängenden Schultern gegenüber.

„Weißt du, in der Pubertät ...“ Er fängt an und verstummt wieder. Er sieht sie an, wie ein Arzt seinen Patienten, bei dem er überlegt, ob er ihm die Diagnose sagen soll, obwohl er sich nicht hundertprozentig sicher ist. Endlich entschließt er sich doch.

„Die Pubertät ist ein eigenartiger Zustand. Nicht wiederholbar. In der Pubertät ist der Mensch nackt, also berührt ihn alles direkt. Die Berührung ist erregend und schmerzhaft zugleich. Es dauert nur zu kurz. Viel zu kurz“, er seufzt und macht eine Pause. Die Uhr an der Wand bestätigt seine Worte. Jedes Ticken ist ein Stempelschlag. Die gestempelten Sekunden sind abgelaufen und die, die noch auf den Stempel warten, unvollendet. Was ist dazwischen? Was bleibt?

„Erst wenn du älter wirst, beginnst du dich anzuziehen.“ Vaters Stimme durchbricht den monotonen Rhythmus des Uhrwerks. „Du legst dir immer mehr Schichten zu, die dich unempfindlich machen. Wenn die Menschen, die ganze Gesellschaft, nackt bleiben würde, müssten wir uns alle erst um den Hals fallen und anschließend kollektives Harakiri begehen. Eine Ersatzlösung fällt mir nicht ein.“

„Fühlst du dich nicht mehr nackt?“

Der Vater schüttelt langsam und niedergeschlagen den Kopf.

„Vielleicht habe ich nicht so viele Schichten, aber eine direkte Berührung ist eher ein Wunder für mich.“

„Das alles also ... was ich jetzt erlebe ... geht vorbei?“

„Höchstwahrscheinlich ja. Leider.“

Er sieht nicht aus wie ein Guru, der ein Patent auf die Wahrheit hat. Er sagt, was er denkt und er sagt es mit Trauer. Er weiß weder ein noch aus. Er schreibt “Bauten in uns“ und irrt in ihnen umher. Er hört Nachrichten und schüttelt den Kopf. Und was ist mit ihr? Ist sie von vornherein zu der gleichen Hilflosigkeit verurteilt?

Sie umarmt ihn fest.

„Weißt du was, Papa?“, sagt sie und bemüht sich, ihre Stimme wie die von Mutter klingen zu lassen. Optimistisch. Voller Tatendrang.

„Ich mach jetzt den Kartoffelpuffer warm.“⁹²

⁹² Německý text poskytla autorka.